

HEZKUNTZA INKLUSIORAKO

MATERIALEN GIDA:

ADIMEN ETA GARAPEN URRTASUNA

LEHEN HEZKUNTZA

FEVAS

LAGUNTZEN DU:

HEZKUNTZA INKLUSIORAKO

MATERIALEN GIDA:

ADIMEN ETA GARAPEN URRITASUNA

LEHEN HEZKUNTZA

FEVAS

LAGUNTZEN DU:

FEVASek (Adimen Urritasuna dutenen aldeko elkarten Euskal Federazioa) egindako gida.

aurki**bidea**

AURKEZPENA	6
SARRERA	11
HELBURUAK	15
MARKO TEORIKOA	17
Inklusiorako Eskubidea	18
Adimen Urritasuna	22
Autismo Espektoaren Nahasketak	28
TUTORETZAK	31
INFORMAZIO OSAGARRIA	37
LEHEN HEZKUNTZA, JARDUERAK	40
1) FEVASeko posterra	42
2) Desberdintasuna bizitzea eta laguntzaren garrantzia sentitzea	44
3) Oztupoak identifikatuz	46
4) Desberdina naiz	50
5) Desberdina da eta nire laguna da	56
6) Zer gertatzen zaien jakin nahi dugu	60
7) Berdinak al gara guztiak?	64
8) Nolako naiz	66
9) Hitzak garrantzitsuak dira	68
10) Filmetan errealitatea islatzen al da?	74
Beste zenbait material	78

*Gure ikasgeletan adimen eta garapen urritasuna duten ikasleak ego-
tea ezinbesteko pausoa izan zen inklusiorako bidean. Baina FEVAS-
ek, adimen eta garapen urritasuna duten seme-alaben familiak
elkartzen dituen elkartze mugimendu bezala, lanean jarraitzeko
ardura dauka gaur egun ere gizartean benetako inklusioa ezinezko bilakatzen
duten oztopoak kentzen joatea.*

*Lan zaila da hori, inolako zalantzarik gabe. Horregatik FEVASen lehentasunezko
ekintzetako bat hezkuntza da. Ondorioz lan talde bat eratu dugu, elkarteetako
ordezkariak eta hezkuntza alorreko espezialistek osatua, ez ditzagun ahaztu adi-
men eta garapen urritasuna duten 1.300 ikasle horiek; haurrek eta gazteek etor-
kizun hobea izango dute hezkuntza komunitatea eta familiak elkarlanean aritzen
bagara eta norabide berean jarduten badugu.*

*Asko hitz egiten da adimen urritasuna duten pertsonak hezkuntza sisteman sar-
tzearen garrantziari buruz, izan ere justiziazkoa da, eta beraientzat oso ona,
baina oso gutxitan planteatzen da gai hori benetako interesa duen zerbait bezala,
ikasle guztientzat onuragarria eta aberasgarria izango den zerbait bezala; hala
ere, uste dugu ikasle guztiek dutela adimen urritasuna ezagutzeko eskubidea.*

*Gida honekin adimen urritasunaren ezagutza eskolako erkidegora hurbildu nahi
dugu, eta, horretarako, hezkuntzako etapa bakoitzeko ikasleei egokitutako in-
formazio garrantzitsua, edukiak eta egokitutako jarduerak bildu ditugu. Kontua
da aniztasuna arazo gisa hartu beharrean, guztien ikasketa aberastuko duen
errealitate gisa hartzea da. Horrela, guztion artean, ikasketekin zuzenean erla-
zionatutako alderdiez gain, elkartasunean, tolerantzian, enpatian eta bestee-
kiko, desberdinekiko, errespetuan oinarritutako jarreraren eta balioen sustapenean oina-
rritutako kultura bultzatuko duen eskola lortu ahal izango dugu; sentsibilizatuko
duen eta adimen urritasuna duten pertsonen beste era batera begiratzen eraku-
tsiko duen eskola. Hori da gure helburua.*

*FEVASen badakigu, horrela egiaztatu ahal izan dugulako sarri askotan, irakasleak
direla gurekin egunero borrokan ari direnak inklusioa lortu ahal izateko. Horre-
gatik zuen ikasgeletan eta taldeetan gida hau erabiltzeko gonbidapena luzatzen
dizuegu. Guk, behar duzuen laguntza guztia emango dizuegu. Hor duzue.*

Juan Cid, FEVASeko presidentea

Adimen Urritasuna duten Pertsonen aldeko Elkarteen Euskal Federazioak (FEVAS), Euskadiko Autonomia Erkidegoan adimen urritasuna duten pertsonen zerbitzuak eskaintzen dizkieten familien elkartek biltzen ditu. 11 erakunde eratzten dute eta, ondorioz, alor honetako Euskadiko antolakuntza sare garrantzitsua da.

FEVASek zerbitzuak eskaintzen dizkie bere kide diren erakundeei, eta beraien jarduerak koordinatzen ditu, talde osoaren interesei dagozkien gaitan ekintzarako irizpideak bateratuz. Euskal Federazio honen helburu nagusietakoa gizartea sentsibilizatzea eta gizarte politiketan eragina izatea da.

ERAKUNDE ELKARTUAK:

FEVAS zifratan

Adimen urritasuna duten **9.100** pertsona
1.160 profesional **7.900** familia **800** bolondres
 Lan hastapeneko **2** zentro **3.000** erabiltzaile Aisia zerbitzuetan

Arreta Goiztiarreko **3** zentro Eguneko arretarako **37** zentro
 Hezkuntza bereziko **2** Ikastetxe **69** Egoitza unitate
3 Babes zerbitzu Kontzertaturiko **47** Hezkuntza Unitate

Aniztasuna ez da
ikusten gainditu
beharreko arazo gisa,
guztien ikasketari
laguntzeko baliabide
aberasgarri gisa
baizik

(Booth, Ainscow, Black-Hawkins, Vaughn eta Show)

SA-
rrera

Hezkuntza Inklusiorako
Hezkuntzako Materialak

Orain arte askotan esan da oso garrantzitsua dela urritasuna duten ikasleak beste guztien munduan aritzea, ikasgeletako bizitzako parte izan daitezen eta gizarte harremanak eta erabateko garapena indartuko duen hezkuntzako partaide izan daitezen... Ardura horiek, gehien bat, ikasgelan urritasuna duen ikasleren bat duten irakasleek izan dituzte. Hala ere, oso gutxitan egin da gai horri buruzko gogoeta urritasunik duen ikaslerik ez zegoen ikasgelatan.

Hori dela eta, Adimen Urritasuna duten Pertsonen aldeko Elkarteen Euskal Federazioak (FEVAS) erabateko konpromisoa hartu du eskola inklusibo modeloaren garapenarekin. **Funtsezkoa da irakasleek konturatzeko zein garrantzitsua den aniztasuna, desberdintasuna eta urritasuna beraien eguneroko irakaskuntza jardunean sartzea.** Alor horretan aurre egin

ahal izateko, eman beharreko laguntza emango duten eta irakasleentzat erabilgarri izango diren materialak sortu ditugu, urritasunaren errealitatea barne izango duen hezkuntza sistemaren eraikuntzan aurrera egiten lagungarri izan daitezten.

“Desberdintasunean” hezteak ezagutzea eta onartzea da, eta inoiz ez ezkutatzea. Ezkutatzen bada baztertu egiten da.

Irakasleei, **jardunbide inklusiboak martxan jartzea erraztuko dieten gakoak eman nahi dizkiegu, adimen eta garapen urritasunari buruzko oinarritzko edukiak eskainiz. Halaber, hezkuntzako etapatan zehar,** ikasleak sentibilizatzen eta desberdintasunean eta urritasunaren ezagutzan, ulerpenean eta onarpenean hezten lagunduko duten hainbat baliabide aurkezten ditugu. Laburbilduz, balioetan oinarritutako hezkuntzaren inguruko kontzientziaioa sustatuko duten oinarritzko ezagutzak eta ikasgelako proposamenak.

Beste alde batetik, ikusten dugu beharrezkoa dela hezkuntzako inklusioa ikasle guztiek urritasunaren inguruan ikasteko duten aukera gisa lantzea, horrela desberdinak diren pertsonetikiko errespetua eskuratzeko edo garatzeko. Ezin dugu ahaztu ikasleek “urritasunari buruz jakiteko” eskubidea dutela, eta irakasleen ardura dela kontzientziaio horretan laguntzea.

Hezkuntzako komunitate osoak ezagutu behar duen errealitatea da. **Agente guztiak estrategia egokiak garatu behar dituzte hezkuntza sistema gero eta inklusiboa izan dadin.**

Urritasunaren inguruan sentibilizatzeko eta urritasun hori ulertzeko lan pedagogikoa aurrera eramateko eta adimen urritasuna duten pertsonekin elkarbizitzeko balio egokiak ezartzeko, hezkuntzako etapa bakoitzera egokitutako materialak proposatzen ditugu. Azken helburua elkarbizitzara heltzea da, **pertsona bakoitza den bezala aitortu behar dela ulertuz, eta ez izan nahiko lukeen bezala.**

“Haur guztientzat eta haien desberdintasun guztientzat toki izango duten eta horiek errespetatuko dituzten ikasgelak sortzea denbora asko eskatzen duen erronka da... Aurrera jarraitu behar dugu borrokan gure adierazpenekin, gure irakaskuntza lanarekin eta gure curriculumarekin, inklusioa, justizia eta errespetua lortzeko ahaleginean”

(Stainback-Stainback, 1999)

IRAKASLE GUZTIARENTZAT

Hemen aurkezten ditugun materialak irakasle guztiei daude zuzenduta, **beren ikasgeletan adimen urritasuna duen ikaslerik izan edo ez.**

Merkatuan dauden hainbat material buruzko proposamenak biltzen eta eskaintzen dira; guztiak ere bilaketa eta azterketa sakona egin ondoren aukeratu dira, eta ikasgelan erraz eta uneoro erabili daitezke.

Jarduera bakoitza, bere materialekin, hezkuntzako etapetan (haur hezkuntza, lehen hezkuntza eta bigarren hezkuntza) pentsatuz orientatu eta diseinatu da; hori dela eta, etapa bakoitzerako jarduera egokienak ere adierazten ditugu.

Etaparen bakoitzean honako hau biltzen da:

- **Sentsibilizazio kartelak.**
- **Ipuinen, irakurketen proposamenak, bakoitza bere jarduerekin.**
- **Jolasak.**
- **Ikus-entzunezko euskarrian dauden materialak, filmak eta antzezlanak, ikusteko eta aztertzeko.**
- **Hala irizten badiote tutoreek garatu ditzaketen proposamenak.**

HEL- buruak

HELBURUAK

Materialen erabilerarekin bilatzen ditugun helburuak honako hauek dira:

• Bermatzea

Ikasleak, eskolako prozesu osoan, adimen edo garapen urritasuna duten ikaskideei buruzko informazio egokia eta egokitua izan dezan bermatzea.

• Heztea

Adimen edo garapen urritasuna duten pertsonetik jarraera positiboetan heztea (errespetua, tratu egokia eta elkarrekiko laguntza, etab.).

Tutoretzak lantzean honako hau bilatzen da:

- ▶ **Sentsibilizatzea** Gizakien arteko desberdintasunen inguruan.
- ▶ **Sentsibilizatzea** “Ikusten diren urritasunen” inguruan.
- ▶ **Sentsibilizatzea** Urritasunen inguruan haien sintomen arabera (adibidez, jokaera, komunikazioa...).
- ▶ **Planifikatzea** Etapa bakoitzerako egokiak diren jarduerak planifikatzea eta burutzea, era egituratuan eta eduki argiekin.
- ▶ **Implikatzea** Ikasleak jardueraren burutzapenean.
- ▶ **Akordioetara eta jardunbide adostuetara** heltzea.

MARKO teorikoa

INKLUSIORAKO ESKUBIDEA

Inklusioa, beste ezer baino gehiago, eskubidea da, baina argi dago oso kontzeptu zabala dela, eta argitu behar da. Definizio bat baino gehiago bildu eta kontuan har dezakegu, Pattersonena, adibidez: **“Norbanako bakoitzak bere balioa duela eta taldeko kide dela uste izatean oinarritutako bizitzeko modu bat da, elkarrekin bizitzeko era. Inklusioan oinarritutako eskola ikasle guztiak barne, partaide, sentituko diren eskola izango da”**. Horrek esan nahi du ikasle guztiak onartuak izan behar direla, bakoitzari bere berezitasuna aitortu behar zaiola, baloratu egingo direla, eta guztiek ere eskolan parte hartuko dutela, bakoitza bere gaitasunen arabera. Esan dugun bezala, FEVA Sen helburua, irakaskuntzari dagokionez, eskola inklusiboa da.

Eskola inklusiboa honela ulertu behar da:

- ▶ Ikasketarako eta parte hartzeko oztopoak identifikatzen dituen, ondoren murrizteko, eta, halaber bi prozesu horiek bultzatzeko baliabideak indartzen dituen.
- ▶ Ikasleen beharretan zentratzeaz gain, **eskolako testuinguruaren planteamenduei buruzko gogoeta** egiten duena.
- ▶ Ikasle guztiei, aurrera egiteko **hezkuntza alorreko aukerak eta laguntzak** ematen dizkiena.
- ▶ Ikasle guztiak ahalik eta irakaskuntza indibidualizatuenean parte har dezaten **prestatzen dituen ikasketak giroa** eskaintzen duena.
- ▶ **Aniztasuna arazo gisa ikusi beharrean** guztiontzat aberastasun gisa erakusten duena.
- ▶ Hezkuntzako Erkidegoak bere hartzen dituen **balio inklusiboak garatzen dituen**.
- ▶ **Desberdintasunean hezten duena**, bakoitzaren berezitasuna ezagutaraziz.
- ▶ **Aniztasunaren errespetuan, aitorpenean eta balioan hezten duena**.

Ikuspegi inklusiboak **aniztasuna irakaskuntza-ikasketa prozesua aberastuko duen elementu gisa** eta, ondorioz, giza garapena bultzatuko duen elementu gisa, baloratzea bilatzen du. Inklusioak **etengabeko hobekuntza prozesuarekin konpromisoa eta jarrera eskatzen du**; hezkuntzako kulturak, politikak eta jardunbideak aztertzeke eta horien gainean gogoeta egiteko eta oztopoak eta hobetu beharreko alorrak identifikatzeko esfortzua eskatzen du. Inklusioan aurrera egitea errespetu, tolerantzia eta elkartasun jarreretan aurrera egitea da; balioetan hezte da, baina balioak, erakustez gain, bizi egiten dira; elkarrekin biziz elkarrekin bizitzen ikastea da.

Helburu horiek errealitate bilakatzeko, eta desio onetan gera ez daitezen, beharrezkoa da Hezkuntza Erkidegoko agente guztiak informatzea, sensibilizatzea eta mentalizatzea, baita ikasleak ere; oso garrantzitsua da aniztasun hori ezagutzeko eta ulertzeko aukera izatea.

Hori dela eta, oso garrantzitsua da irakasleek desberdintasunean hezteko erantzukizuna beren gain hartzea. **“Desber-**

dintasunek ikasteko aukera handiak eskaintzen dituzte. Desberdintasunak baliabide doakoa, ugaria eta berriztagarria dira”. (Robert Barth 1990, Stainback eta Stainback-etik hartua, 2004, 26. orr.).

Horrela, aniztasuna elkarrekintzak eta ikasketak aberasteko aukera gisa onartu ahal izango da. Beharrezkoa da “desberdintasuna sozializatzea”, informazioan eta elkarrekintzarako adibide egokietan oinarrituz.

“Ikasgelan denok nolabait desberdinak garela planteatzea, denak berdina garela, “Kepa” izan ezik, planteatzea baino askoz ere aukera aberasgarriagoa da”.

(Parrilla, 2005, 121. orr.)

Helburua ez da urritasuna ulertzea soilik, beste pauso bat eman behar da: urritasuna duten pertsonetikiko balio positiboak garatzea. Urritasuna duten pertsonak humanizatu, errespetatu eta dignifikatu dituzten balioak; tolerantzia, elkartasuna, errespetua eta inklusioa bultzatuko duten balioak.

Zalantzarik gabe, ikasle guztiei desberdintasunari buruzko informazioa ematea eta gai hori lantzea, eguneroko jardunaren bidez urritasuna duten pertsonekin nola aritu erakustea, oso lagungarri izango da elkarbizitza sustatzeko, enpatia -besteen tokian jartzeko eta besteak sentitzen duena sentitzeko gaitasuna- garatzeko, pertsonak hobeto onartzeko eta, azken finean, urritasuna duen edozein pertsonaren bazterketa saihestuko du.

Haurtzarotik balioetan heztea oso garrantzitsua da helburu horiek lortu ahal izateko. Horrela, desberdintasunen irakaskuntza-ikasketa prozesua sustatzeko lana egiteko orduan irakasleentzat lagungarri izango diren orientabideak eman nahi dizkiegu.

“Aniztasunaz hitz egiteak berdintasunez hitz egitera garamatza. Aniztasuna gizakiari loturik dagoen berdintasunaren adierazpen jakin bat baino ez da”.

(Parrilla 2003; 98.orr.)

FEVASen HEZKUNTZA INKLUSIBOAREN aldeko apustua egiten dugu, hau da, guztiontzako eskola, pertsona guztiak bere izango dituen eskola, pertsona horiek era batekoak edo besteakoak izanik ere. Ikasgela eta eskola inklusiboak sortzen baditugu, desberdintasunak errespetatu dituzten eta desberdin ikusten dena baztertuko ez duten **gizarte inklusiboak lor ditzakegu. Aniztasuna aberastasunerako benetako balio gisa hartu behar da.**

Onartu behar dugu inklusioa prozesu bat dela izan ere eskolak aniztasunari erantzuteko erarik egokienak bilatu behar baititu. Horretarako estilo profesionala beharko da, irakasleek adimen urritasuna duten pertsonetikiko jarrera eta ekintza positiboak sor ditzaten; beharrezkoak dira **beraien inklusio jardunbideei buruzko gogoeta egingo duten eta aurrera egiteko helburuak ezarriko dituzten profesionalak.**

“Esperientziarengatik badakigu posible dela ikasle guztiak ikasgeletan izatea, baldin eta hezitzaileek horiek hartzeko, adiskidetasuna sustatzeko, curriculum egokitzeko eta praktikak graduatzeko esfortzua egiten badute. Hala ere, erabateko inklusioa ez da beti erraza izaten. Ondorioz, beharrezkoa da helduek haurra baztertzearen bide erraza ez hartzea, gizarte inklusio egokia lortzeko soluzioak bilatzea baizik”

(Stainback eta Stainback, 1999, Parrillatik hartuta, 2005, 115. orr.)

ADIMEN URRITASUNA

Azken bi hamarkadatan aldaketa handia ikusi dugu urritasuna ulertzeko eran. Laguntzan eta gaitasun funtzionalen berreskuratzean zentratutako betidaniko planteamenduen orde, urritasuna duten pertsonen bizitzako alor guztietan parte har dezaten, aukera berdintasuna saihesten duten oztopoak identifikatzean eta kentzean oinarritutako beste planteamendu batzuk ezarri dira.

Uste dugu gure gizartea antolatzeko modua aldatzen badugu, urritasuna duten pertsonen aurkitzen dituzten oztopoak asko murriztu daitezkeela, kasu askotan desagertu ere egin daitezkeela. Gaur egun inklusioa bultzatzen da, mugatuagoa den egokitzenaren helburuaren gaineratik, hori baita urritasuna duten pertsonak gizarteratzeko eta gizarte aktiboan parte hartzeko aukera ematen duen faktore nagusia.

Urritasunaren eta Osasunaren Nazioarteko Sailkapenaren (CIF, OME-ak 2001ean onetsia) arabera, urritasuna duen pertsona, zenbait faktore elkarrekin aritzen diren in-

guruan dago. Faktore horiek funtsezkoak izan daitezke aukera berdintasun egoera edo bazterketa egoera izateko. Sistema horren eraketa zehatza egin ahal izateko beharrezkoa izango da faktore horiek identifikatzea, haien jokaera aztertzea eta pertsonarekiko berdintasuna edo bazterketa lortzeko orduan duten eragina ikustea.

“Gure gizartea antolatzeko modua aldatzen badugu, urritasuna duten pertsonen aurkitzen dituzten oztopoak asko murriztu daitezkeela, kasu askotan desagertu ere egin daitezkeela”

CIF 2001ak bi azpi-talde nagusitan antolatzen du informazioa:

1. FUNTZIONAMENDUA ETA URRITASUNA

1 a) Funtzionamendua:

Norbanako baten elkarrekintzaren (“osausun baldintza” batekin) eta testuinguruko faktoreen alderdi positiboak adierazten ditu. Bertan sartzen dira Gorputzaren Funtzioak, Gorputzaren Egiturak, Jarduerak eta Parte hartzea.

1 b) Urritasuna:

Norbanako baten elkarrekintzaren (“osausun baldintza” batekin) eta testuinguruko faktoreen alderdi negatiboak adierazten ditu. Bertan sartzen dira Gorputzaren Funtzioen eta Gorputzaren Egituren gabeziak, Jardueran dauden mugak eta Parte hartzeko zailtasunak.

2. TESTUINGURUKO FAKTOREAK

Norbanako baten bizitzaren eta bizimoduaren oinarria dira. Bertan Ingurumenearekin eta Pertsonarekin erlazionatutako faktoreek dute eragina.

Adimen Urritasunari buruzko Elkarte Amerikarrak (AAIDD) honela definitzen du adimen urritasuna: "adimen funtzionamenduan zein egokitze jokaeran, egokitze gaitasun kontzeptuzkoetan, sozialetan eta praktikoetan adierazitakoan, muga esanguratsuak dituen urritasuna. Urritasun hori 18 urte bete aurretik sortzen da"

(Luckasson eta cols)

Definizio hori abiapuntutzat hartuta, **pertsona batek adimen urritasuna izan dezan hiru irizpide bete behar ditu:**

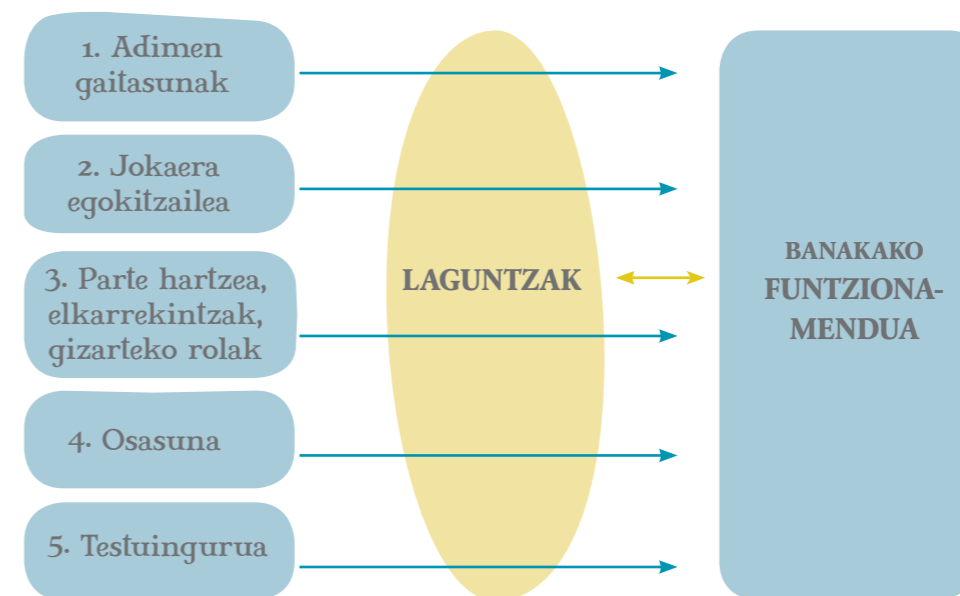
- Muga esanguratsuak adimen funtzionamenduan.
- Muga esanguratsuak egokitze jokaeran.
- Urritasuna 18 urte bete aurretik agertzea.

AAIDD-aren iritziz, **BOST PREMI-SA** hartu behar dira kontuan definizioa aplikatu ahal izateko:

- Funtzionamenduan ematen diren mugak, adin eta kultura berekoen erkidegoko giro tipikoen testuinguruarekin erlazionatuz hartu behar dira kontuan.
- Baliozko ebaluazioak kontuan izan behar ditu kultur eta hizkuntz aniztasuna, bai eta komunikazioarekin eta zentzumenekin, trebezia motoreekin eta jokaerarekin erlazionaturiko desberdintasunak ere.
- Mugak, sarri askotan, bat datoz norbako baten gaitasunekin.
- Mugak deskribatzeko orduan xede garrantzitsua da beharrezko laguntzen profila garatzea.
- Eman beharreko laguntzak denbora luzean ematen badira, kasu gehienetan urritasuna duen pertsonaren bizitza funtzionamenduak hobera egingo du.

Beraz, eredu teorikoa aldatu egiten da aurreko definizioekin alderatuz. **Norbanako baten adimen mugak ez dira nahiko norbait adimen urritasun gisa baloratzeko. Kontuan izan behar da pertsonaren eta inguruaren arteko elkarrekintza.** Inguruari garrantzia ematearen ikuspegi hori da, baita ere, 1978an Warnock txostenak hartu zuena, hezkuntza, behar berezien kontzeptuan sartzean eta behar horien alderdi erlatiboa eta interaktiboa azpimarratzean.

AAIDD-ak kontuan hartzen duen adimen urritasunaren eredu teorikoa honako hau da:

Dimentsio bakoitzeko garrantzitsuena laburbilduz:**1. Adimen gaitasunak:**

Adimena gaitasun orokor gisa hartzen da, eta haren barruan sartzen dira arrazoiketa, plangintza, arazoen konponketa, kontzeptu abstraktuen pentsamendua, ideia konplexuen ulerpena, azkartasunez ikastea eta esperientziatik ikastea.

2. Jokaera moldatzailea:

Pertsonak, beraien eguneroko bizitzan funtzionatzeko ikasi dituzten gaitasun kontzeptuzkoen, sozialen eta praktikoen multzoa da.

Kontzeptuzko trebezien, trebezia sozialen eta praktikoen ADIBIDEAK:**A. Kontzeptuzkoak**

- ➔ Hizkuntza (hartzailea eta adierazlea)
- ➔ Irakurketa eta idazketa
- ➔ Diruarekin erlazio-tutako kontzeptuak
- ➔ Zer egin nahi duten jakitea

B. Sozialak

- ➔ Interpertsonala
- ➔ Erantzukizuna
- ➔ Autoestimua
- ➔ Sineskortasuna (engainatua edo manipulatu izateko aukera)
- ➔ Xalotasuna
- ➔ Arauak jarraitzea
- ➔ Legeak betetzea
- ➔ Biktimizazioa saihestea

C. Praktikoak

⇒ **Eguneroko bizitzako jarduerak**
Jatea, transferentzia / mugikortasuna, garbitzea, janztea

- ➔ **Eguneroko bizitzako jarduera instrumentalak**
Janariak prestatzea, etxea garbitzea, garraioa, botikak hartzea, dirua erabiltzea, telefonoa erabiltzea
- ➔ **Lanbide hastapeneko trebeziak**
- ➔ **Inguru osasungarria izatea**

3. Parte hartzea, interakzioak eta gizarte rola:

Dimentsio honek, norbanakoak erkidegoan duen parte hartzea eta bertan betetzen duen tokia ebaluatzen du.

4. Osasuna (fisikoa, burukoa, etiologia):

Osasunaren Mundu erakundeak emandako definizioa kontuan izanik, erabateko ongizate fisikoa, burukoa eta soziala dela ulertzen da.

5. Testuingurua (giroak eta kultura):

Dimentsio honek, urritasuna duen pertsonak egunero bizi dituen baldintzak deskribatzen ditu. Gutxienez hiru maila biltzen dituen Bronfenbrenner-en eredu ekologikoan oinarritzen da:

- **Mikrosistema:** hurbileko inguru soziala, pertsona, familia eta inguruko beste zenbait pertsona barne.
- **Mesosistema:** auzokideak, erkidegoa eta hezkuntza edo laguntza zerbitzuak eskaintzen dituzten elkarteak.
- **Makrosistema:** kultur patroia orokorrak, gizarte, herrialdea edo eragin sozio-politikoak.

“Inguru erabilerrazen egokitzapena eta diseinua ezinbestekoa da adimen urritasuna duten pertsonen funtzionamendua hobetzeko”

Kontzeptu berri horretan, bere gaitasunetan muga jakin batzuk dituen pertsonaren funtzionamenduan inguruak duen garrantzia aitortzen da. Hau da, **atzerapena ez dago pertsonan edo inguruan, baizik eta pertsonak, bere inguruan aritzeko dituen gaitasunen ondoriozko funtzionamenduan.**

Pertsonen gaitasunak genetikoki markaturik datoz, baina gaitasun horiek garatzea ez da genetikaren kontu soila: testuinguruak ere badu eragina. Beraz, ingurua lagungarria edo ez hain lagungarria izan daiteke. Inguru erabilerrazen egokitzapena eta diseinua ezinbestekoa da adimen urritasuna duten pertsonen funtzionamendua hobetzeko.

Garrantzitsuena, pertsona urritasunaren gaitetik dagoela ulertzea da; beste ezer baino lehen pertsona bat ikusi behar dugu, bere eskubideak onartu eta garapenerako aukerak eskaini.

AUTISMOAREN ESPEKTROAREN NAHASKETAK (TEA)

TEA hitzak dimentsio desberdinen jarrapena azpimarratzen du, kategoria bakarra kontuan hartu beharrean. **TEA duten pertsonengan era kualitatiboan aldatzen da gizarte elkarrekintzarako, komunikaziorako eta irudipenerako gaitasunen multzoa.** Ondoren laugarren faktorea ere sartu zen: jardueren eta interesen patroik errepikakorak.

Horrek esan nahi du TEA duten baina oinarrizko sintoma anitzak dituzten pertsonak aurkituko ditugula:

“Nahasketa neuro-psikiatrikoak dira, mota askotako adierazpen klinikoak dituzte eta nerbio sistema zentralaren garapenerako faktore anitzeko disfuntzioen ondorio dira. Zergati organiko desberdinak dituen adierazpen kliniko espektro zabal horren ezaugarria zenbait funtzio fisiologikoren eta neuropsikologikoren ukipen nuklearra da”

(Autismo-Europa)

1. Elkarrekiko gizarte elkarrekintzaren garapeneraren nahasketa

Pertsona batzuegan gizarte isolamendua ikusten dugu; beste batzuk pasibo egoten dira, besteenganako interes gutxi erakutsiz. Pertsona batzuek era arraroan ezar ditzakete gizarte harremanak. Orokorrean, gizartearen arauak ulertzeko eta emozioak, pentsamenduak eta interesak konpartitzeko zailtasunak izaten dituzte. Ez dituzte ulertzen esanahi bikoitza duten esaldiak, zailtasunak dituzte besteen intentzioez jabetzeko. Hori guztia dela eta, pertsona horientzat zaila izaten da gizarte harremanak ezartzea.

2. Ahozko komunikazioaren eta ahozkoa ez denaren nahasketa

Pertsona batzuek ez dute inolako hizkuntza motarik garatzen; beste batzuk sistema alternatiboak edo komunikazio handigarririk erabiliz komunikatzen dira.

Sarri askotan, beraien hizkuntz trebezien era eta edukia desberdinak izaten dira. Batzuek ekolalia izan ohi dute, hau da, hitzen edo esaldien errepikapena; inbertsio

pronominala eta hitzen asmakuntza.

Aurpegiko adierazpenak, jarrerak edo keinuak ulertzeko zailtasunak izan ohi dituzte; jokaera horiek gizarte elkarrekintza zailtzen dute. Ez dute hizkuntza erabiltzen esperientziak konpartitzeko. Zailtasunak dituzte elkarrizketa bat hasteko edo jarraitzeko; ez dituzte txantxak, ironia eta esanahi bikoitzak ulertzen.

3. Interesen eta jokaeren erreperitorio mugatua

Pertsona gehienek ez dute ohiko simulazio, fikzio edo fantasia jolasa garatzen, eta horrek asmo mugatzen du besteen emozioak eta intentzioak ulertzeko gaitasuna. Oso zaila egiten zaie gertatu behar dena aurrez ikustea.

Jokaeraren patroiak errepikakorak eta erri-tozkoak dira, eta ezohiko objektu bitxiak hurbileko izan ditzakete. Pertsona batzuek interes bereziak izaten dituzte. Horrez gain, ez ohiko sentsibilitatea erakusten dute sentimenteren estimuluen aurrean. Mugimendu estereotipatuak izaten dituzte: hegaz egitearen itxura, eskuak igurztea, balantza egitea...

Marko teorikoa

Nahasketa horiez gain, TEA duten pertsonak loturiko bigarren mailako sintomak izaten dituzte. Ohikoenak honako hauek izaten dira: krisi epileptikoak, elikaduraren nahasketak, loaren nahasketak, inpulsibitatea, hiperaktibitatea, adimen urritasuna...

Autismoaren jatorria oso argi ez dagoen arren, jatorri biologikoa duen nahasketa dela uste da. Baron-Cohen eta Bolton-en arabera, zergati biologikoen artean faktore genetikoa, infekzio birikoak eta haurdunaldian edo erditzean gertaturiko zailtasunak daude; horietako edozeinek sor dezake TEA eragiten duen buru kalte arina. Zergati biologiko horiek ez dira haur guztiengan aurkitzen, eta horrek esan nahi du oraindik beste zenbait faktore biologiko aurkitu gabe daudela.

TEAk eragin handiagoa du gizonezkoen artean (hiru bider gehiago ematen da gizonezkoen artean emakumezkoen artean baino), baina emakumeek pronostiko larriagoa izaten dute. Ez dakigu zergatik dauden desberdintasun horiek gizonezkoen eta emakumezkoen artean.

Joaquín Fuentesen iritziz (Gipuzkoako Poliklinikako haur eta gazte psikiatria zerbitzuko burua), Euskadin 250 haurretatik 1ek TEA-ren bat erakusten du, kasu arinenetatik hasi eta larrienetaraino.

TU- toretzak

Ikasle talde bakoitzak, bere ezaugarriak eta beharrak ezagutzen dituen irakasle tutore bat du bere eskola bizitza osoan. Tutore horren lana ezinbesteko laguntza da ikasleentzako trebakuntza integralerako, izan ere, hezkuntzako etapa bakoitzean ezaugarri edo jokaera desberdinak dituen arren, beti ere ahalegina egingo baitu ikasgelan harmonia egon dadin helburuen, edukien eta taldearen sozializazio prozesuaren artean.

Gure iritziz tutoreen lana **prozesu jarraitua da eta ikasleei munduaz eta besteez duten ikuspegi propioa eraikitzen lagundu behar die**; horrek diziplina anitzeko jarduerak burutzea eskatzen du, izan ere, **tutoretzak hezkuntza ekintza eta irakas-kuntza lana osatzen baititu**.

UNESCO-ren aurrean aurkeztutako XXI. menderako hezkuntzari buruzko Nazioarteko Batzordearen txostenaren arabera “hezkuntza, bizitza osoan, lau zutabetan oinarritzen da: **ezagutzen ikasi, egiten ikasi, elkarrekin bizitzen ikasi eta izaten ikasi**”. Horretarako tutorearen lana funtsezkoa da; ikasleari laguntzen dio hezkuntza prozesu osoan, ezagutzaren eta ikasketaren aldeko jarrerak bultzatuz eta sormena, autonomia eta erantzukizuna sustatuz.

“Desberdintasuna ez da bakoitza den izaki errepikaezin horren adierazpen soila, kasu askotan, izatera heldu ahal izanaren, izateko aukera gehiago edo gutxiago izatearen eta gizarte, ekonomia eta kultura alorretako ondareetan parte hartzeko adierazpena ere bada”

(Gimeno Sacristán, 1999, López Melerotik hartua 2004, 69. orr.)

Tutoreak ikaslea bere ikasketa prozesuan bertan inbolukratzen du ikasgai bakoitzaren programan beren beregi biltzen ez diren trebatze eta heltze prozesuaren zenbait alderdi lantzen baititu. Horrela, **balioetan hezten du eta ikasleentzat eredu da, erreferente garrantzitsua**. Helduak beti dira funtsezko elementua; esaten eta egiten dutena, nola jokatzeko duten eta nola zuzentzen diren urritasuna duten pertsonengana, imitatzeko eredu izango dira ikasle guztientzat. Hau da, **haurrek helduengan ikusten dituzten jarre-
rek eta jokaerek zerikusi handia izango dute urritasuna duten pertsonen balioak ezartzeko orduan. Hori guztia “curriculum ezkutuaren” parte da**. Oso garrantzitsua da argi izatea eta ondorio hori ezagutzea, desberdintasuna onartuko, errespetatuko eta aitortuko duen eredu inklusiborantz aurrera egin ahal izateko.

Tutoretzak oso une egokia dira eskolako antolakuntzan pertsona eta gizarte mailako trebakuntza hedatuko duten zenbait gai lantzeko orduan. Hori dela eta, tutoretza lana, ongi planifikatuta baldin badago, oso erabilgarri izan daiteke ikasleak adimen edo/eta garapen urritasunaren inguruan sentsibilizatzeko.

Gure esperientziak erakutsi digu **irakasleek, gai jakin batzuen inguruan, adimen urritasunaren inguruan, adibidez, sentsibilizatu ahal izateko eta ideia garrantzitsuak transmititu ahal izateko, horrekin bat datozen sinesmenak eta jarrerak izan behar dituztela, seguru sentitzeaz gain.**

Horretan laguntzeko oinarritzko ezagutzak emango ditugu, eta baita ikasgela barruan erabili beharreko zenbait material, ikasleak sentsibilizatzeko eta beraien artean urritasuna duten pertsonetik jarraera positiboak sortzen laguntzeko.

Emaitzak lortzeko oso garrantzitsua da profesionalek adimen edo/eta garapen urritasuna duten pertsonengan sinestea eta eskolan elkarrekintzarako eredu positibo gisa agertzea, horrela urritasuna duten pertso-

Informazioaren eta sentsibilizazioaren bidez berezko laguntza sortuko dira ikasgelako ateak zeharkatzen dituzten eta adimen urritasuna duten pertsonentzat.

nak ulertzeko eta beraienganako ulermen eta arreta giroa sortzeko.

Hau da, **tutoretzak eguneroko jardunaren osagarria dira; ikasleak onespenerako prestatu ahal izateko, irakasleek aniztasuna eta urritasuna onartu behar dituzte.**

Ezinbestekoa da irakasleek ikasleak motibatzea besteak onar ditzaten. Beraz, desberdintasunak aurkitzen, ezagutzen eta errespetatzen lagundu beharko diete, gelan horretarako giro egokia ezarriz. Guztien errespetuan eta onarpenean hezi behar dituzte, elkarlanean eta elkarrekiko laguntzan eta erantzukizunean. Komenigarria da **informazioaren eta sentsibilizazioaren bitartez berezko laguntzak sortzea ikasgelako ateak zeharkatzen dituzten eta adimen urritasuna duten pertsonentzat.**

Adimen edo/eta garapen urritasuna duten pertsonak dauden ikasgeletako ikasleek ezagutzen dute zer den desberdintasuna, beraien ideiak sortu dituzte urritasuna duen pertsonarekin izandako esperientziaren arabera, helduei pertsona horiekin ikusten dieten jarreraren arabera eta beraien gurasoen eta inguruko iritzia kontuan izanik. Kasu horretan, ikasleek beraien informazioa jaso dute, eta beha-

rezkoa da irakasleek, tutoretzen bitartez, ikasleen iritzia ezagutzea, iritzi hori aztertzea eta egituratzea eta eman beharreko azalpenak ematea. **Garrantzitsua da, baita ere, familiari baimena eskatzea edozein ekintza edo jarduera burutu ahal izateko.**

Irakasleei ematen zaien laguntza osatzeko, **“sareko” lanaren** edo elkarlanaren ideia gomendatuko genuke. Kasu horretan, urritasuna duten pertsonak beraiak, auto-kudeatzaileen taldeen bitartez, une batzuetan tutoretzetan har dezakete parte, beraien esperientziak ezagutarazteko... Auto-kudeatzaileak, adimen urritasuna duten pertsona helduak dira, eta aldian behin beraien elkarteetan biltzen dira, komunikaziorako trebeziak jasotzeko, pertsona eta gizarte mailan autonomia handiagoa lortzeko eta beraien kabuz hitz egiteko eta erabakitzeak aukerak zabaltzeko. Horrez gain, beraien eguneroko bizitzan erabakiak hartzen eta pertsona eta hiritar gisa beraiei ere dagozkien gai praktikoen inguruan eztabaidatzen ere ikasten dute. Adimen urritasuna duten pertsonen elkarteetan oso ohikoa da talde horiek eratzea.

“Aniztasunaz hitz egiteak berdintasunez hitz egitera garamatza. Aniztasuna gizakiari loturik dagoen berdintasunaren adierazpen jakin bat baino ez da”.

(Parrilla, 2003:98).

INFOR-
MAZIO
Osagarria
Adimen urritasuna

ATAL HONETAN HAINBAT LIBURUREN ETA HAINBAT WEB GUNEREN ERREFERENTZIA SARTUKO DUGU, LAGUNGARRI IZAN DAITEZKEELAKO IRAKASLEEK ADIMEN URRITASUNARI ETA GARAPENAREN BESTE NAHASKETA BATZUEI BURUZ GEHIAGO JAKIN DEZATEN

Déjame que te hable de los niños y niñas con autismo de tu escuela. Hernández, J; Martín, A. y Ruíz, B. (2007). Madrid: Teleno Ediciones, S.L.

Liburu hori lagungarri izan daiteke autismoaren espektroko nahasketa duten ikasleen aurrean erantzun egokia emateko.

¡Mírame! Forma de ser. Forma de actuar. Alonso-García, J. (2005). Madrid: Cepe.

¡Escúchame! Relaciones sociales y comunicación. Alonso-García, J. (2005). Madrid: Cepe.

¡Atiéndeme! Ocio y aprendizajes. Alonso-García, J. (2005). Madrid: Cepe.

Andresen bitartez, garapenaren nahasketa jeneralizatua (GNG-TGD) diagnostikatu zaion kasu errealeran hurbiltzeko aukera emango diguten hiru liburu.

Actividad física adaptada: El juego y los alumnos con discapacidad. Ríos Hernández, M; Blanco Rodríguez, A; Bonany Jané, T. y Carol Gres, N. (2006). Barcelona: Paidotribo.

Liburu honetan zenbait sentsibilizazio jolas biltzen dira, aniztasunaren errespeturako bide gisa.

“Valora la diferencia” ikasgelatik urritasuna lantzeko prestatu den hezkuntza programa da. Jerezko Udalak, Omad bulegoaren (Oficina Municipal de Atención a la DISCAPACIDAD) bitartez, honako gune honetatik jaitsi daitezkeen programa hauek bultzatzen ditu:

<http://www.omad.jerez.es/index.php?id=11>

Oinarrizko premisa honako hau da:

- Bazterketa ezaren gehi ekintza positiboaren emaitza gizartratzea da.

Lan horiek lantzeko honako material hauek jaitsi daitezke:

- Hezitzailearen Gidaliburua - Guía del educador.

- Lehen Hezkuntzako Unitatea - Unidad Primaria.

- Bigarren Hezkuntzako Unitatea - Unidad Secundaria.

- Batxilergoko Unitatea - Unidad Bachillerato.

Jarduera gehienak gehiago zentratzen dira sentimen urritasunetan edo urritasun fisikoetan.

La discapacidad en el cine. Alegre de la Rosa, O.M. (2003). Barcelona. Ediciones Octaedro.

Liburu horrek Hezkuntza Bereziak zinean izan duen historia laburbiltzen digu. Filmak laukietan agertzen dira sailkatuta. Eta zinea irakaskuntzarako baliabidea dela kontuan izanik, liburua-aren amaieran zenbait gidoi ditugu, ikasleekin urritasunaren gaia landu ahal izateko.

Web gune interesgarriak:

FEVAS Adimen Urritasuna duten pertsonen aldeko Elkarteen Euskal Federazioa.
www.fevas.org

FEAPS Confederación Española de Organizaciones a favor de las personas con discapacidad intelectual
www.feaps.org

Attem Asociación para el tratamiento de personas con alteraciones del desarrollo
www.attem.com

CERMI Comité Español de Representantes de personas con discapacidad
www.cermi.es

Confederación Autismo España
www.autismo.org.es/AE/default.htm

Creena Centro de Recursos de Educación Especial de Navarra. Departamento de Educación del Gobierno de Navarra
www.pnte.cfnavarra.es/creena/003Documentacion/descargar.html

Discapnet El portal de la discapacidad
www.discapnet.es

Inico Instituto Universitario de Integración en la Comunidad
inico.usal.es

Junta de Andalucía Los trastornos generales del desarrollo. Una aproximación desde la práctica
www.juntadeandalucia.es/educacion/nav/contenido.jsp?pag=/Contenidos/PSE/orientacionyatenciondiversidad/educacionespecial/Publicaciones

NeedDirectorio. Recursos para la Atención a la Diversidad. Región de Murcia Consejería de Educación y Ciencia
www.needirectorio.murciadiversidad.org/

Real Patronato sobre Discapacidad
www.rpd.es

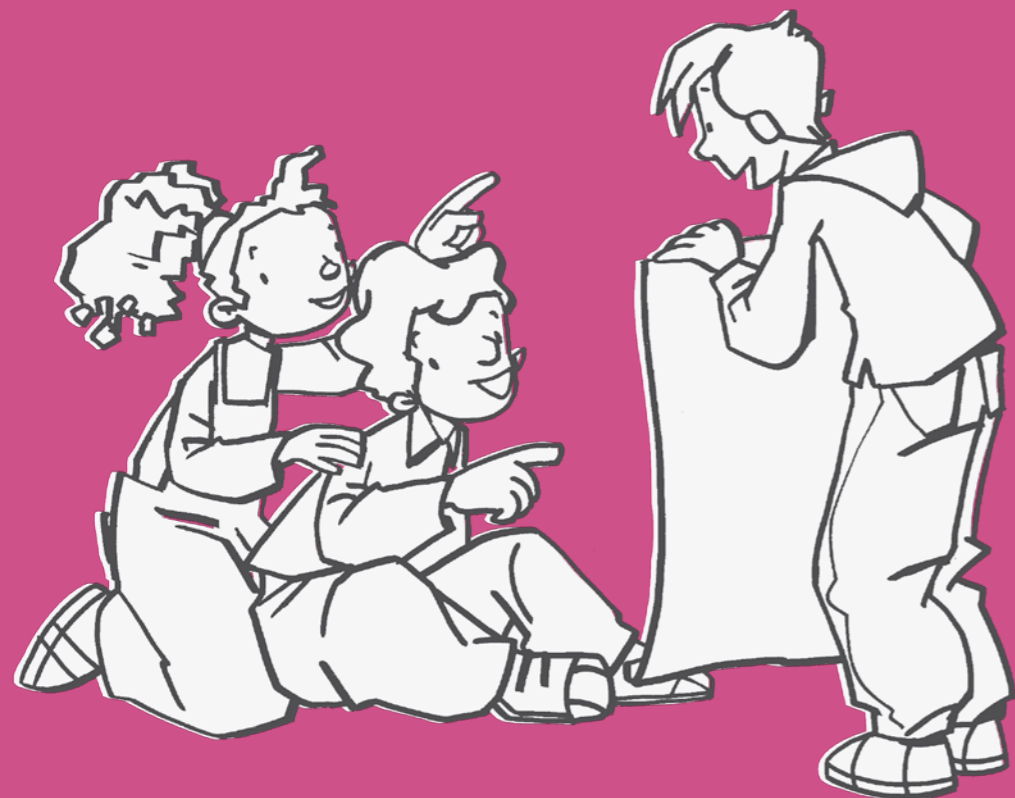
LEHEN hezkuntza

Helburua: Lehen hezkuntzako etapan, hiru zikloetan, tutoretzen jardueraren bitartez, ikasleak honako hau lortzea bilatzen da:

- 1** Ezintasun fisikoak, sentsorialak eta adimenekoak ezagutzea.
- 2** Pertsona bakoitzari ematen zaion laguntzaren garrantzia ulertzea, pertsona horrek zenbait egoeratan parte hartu ahal dezan.
- 3** Ikasleen arteko laguntzaren inguruko jardunbide onak garatzea.

Etapa honetan ziklo bakoitzaren arabera, adina kontuan izanik, planteatu ditugu jarduerak. Lehen eta bigarren zikloko materialak hirugarren ziklokoetatik bereizita gomendatzen dira. Jarduera proposamen batzuetan irakasleek aukeratu beharreko zenbait aukera eskaintzen dira, talde bakoitzaren ezaugarrien arabera.

1 jarduera

Adimen urritasunari buruzko identifikaziorako eta gogoetarako posterra (FEVASEk egin)

Panela aurkeztu behar da, ikasleekin bertan ikusten diren **irudiei buruz hitz egiteko eta gaia, urritasunaren inguruan gogoeta egitera** eman-go gaituzten irudietan zentratzeko. Hainbat urritasun identifikatuko dugu eta pertsona horiei zer gertatzen zaien esan behar dugu.

tan adimen urritasuna duten pertsonen beraiek sentitu duten gauza bera sentitzen dutela (ez dute ulertzen zer eskatzen zaien) eta oso garrantzitsua dela laguntza ematea zailtasun bat gainditu ahal izateko. Uler-tu behar dute pertsonen laguntza egokiak ematen zaizkien neurrian, ikasgelan eta ikastetxean parte hartzeko lana errazten ari garela.

Ikasleen iritziak, gogoetak eta beraiek proposatzen dituzten ideiak, bildu eta kontuan izango dira, eta horietan oinarrituko gara lan egiteko eta ezagutza eraikitzeko.

Batzuetan zaila da ikasleek ulertzea zer den adimen urritasuna izatea, eta oso garrantzitsua da esperientzia zehatzen bitartez ezagutzea. **Aukera bat, testu bat beraiek ezagutzen ez duten hizkuntza batean (alemanez, txinoz...) idaztea izan daiteke.** Sentitu dutenari buruz gogoeta egin daiteke. Irakasleak azal dezake sarri asko-

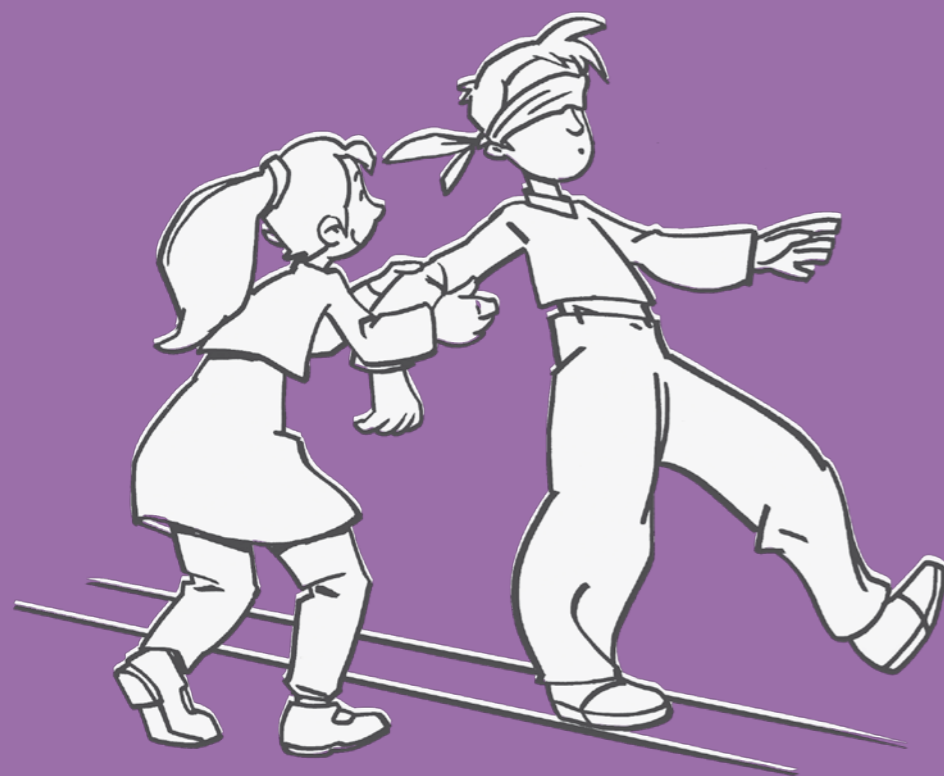

Jardueraren
Ondorioa

**Urritasun mota bat baino gehi-
go dago, eta laguntza egokiekin
hobeto har dezakete parte.**

**Urritasun duten pertsonekin
ikasteko aukera dugu.**

DESBERDINTASUNA BIZITZEA ETA LAGUNTZAREN GARRANTZIA SENTITZEA

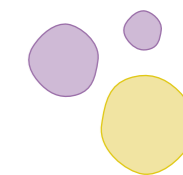

2 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 2

Desberdintasuna bizitzea eta laguntzaren garrantzia sentitzea

Zenbait jarduera egingo ditugu, **desberdintasuna esperimatzeko**. Zirkuitu bat egin daiteke eta bertan ikasleak, bere zailtasuna esperimatzearaz gain, ikaskideren bati laguntzarekin lotutako funtzioak bete ahal izango ditu, ikusten diren urritasunetatik hasita.

Adibidez, zati bat baino gehiago dituen **zirkuitu bat egitea: begiak estalita joan, gurpildun aulkian ibili, zeinuen bitartez komunikatu...** Zirkuitua egiten duten lehen aldiak bakarrik egingo dute. Bigarren ibilbidean laguntza eskatzeko aukera izango dute.

Gure ustez beharrezkoa da, nolabaiteko urritasunak berarekin dituen zailtasunak esperimatzearaz gain, laguntzaren garrantziaz jabetzea. Horrela ikasleei erakutsi nahi zaie behar bezalako laguntzekin trabak txikiagoak direla, espazioan segurtasunez mugitu ahal direla, parte hartzeko, komunikatzeko... aukerak dituztela.

Jardueraren
Ondorioa

**Zenbait muga
esperimatzearaz
eta laguntzaren
garrantzia
baloratzea.**

OZTOPOAK IDENTIFIKATUZ

3 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 3

Oztopoak identifikatuz

Lehen eta bigarren zikloa

Ikasleak kontzientziatu behar dira, urritasuna eta desberdintasunak existitzen direla ikus dezaten, baina inguruak baldintzatzen duela urritasunak sortzen duen muga. Oso garrantzitsua da haurtzarotik garbi izatea pertsona-ingurua elkarrekin-tza eta, batzuetan, urritasuna duten pertsonen parte hartzea errazteko inguruak aldatzeak duen garrantzia.

Material gomendatua:

“Por cuatro esquinitas de nada”.

Ruillier, J. (2005). Bartzelona: Editorial Juventud, S.A.

Adin gomendatua: 6 urtetik aurrera.

Liburu hau baliagarri izan daiteke desberdintasunak, ingurua aldatzearen garrantzia, etab. lantzeko.

► Ipuinaren laburpena:

Hainbat koloretako borobiltxoak daude, baina bat laukitxoa da. Borobiltxo guztiak ate borobiletik sartzen dira etxe handira, baina laukitxoa kanpoan geratzen da, ezin duelako ate horretatik sartu.

Laukitxoak bere lagun borobiltxoekin sartu nahi du barrura, baina kanpoan geratzen da, luzatuz, okertuz... eta borobiltxoek, barrutik, borobila izan dadin esaten diote. Laukitxoa ahalegintzen den arren, ezinezkoa da. Borobiltxoek izkinak ebakitzeko esaten diote, baina laukitxoak ez du nahi, min handia egingo liokeelako.

Borobiltxoak, denbora luzez hitz egin eta gero, konturatzen dira ez dela laukitxoa aldatu behar dena, atea baizik. Horrela, lau izkinatxo mozten dizkiote, besterik gabe, laukitxoa bere adiskide borobiltxoekin sartu ahal dadin etxe handian.

Proposatutako jarduerak

► Ipuina kontatu ondoren egin daitezkeen jarduerak:

1. Saia zaitetze beste egoera batzuetan pentsatzen. Egoera horietan pertsona batzuek zer baitetan parte hartu ezinik geratzen dira, beraien ezaugarriak direla eta.

Gai honetan beharrezkoa izango da irakasleek adibideak ematea. Adibidez, gurpildun aulkian mugitu behar den eta zenbait tokitara sartu ezin den jendea, dendetan Braille alfabetoz markaturiko produkturik ez dutenitsuak, hitz egin ezin duen eta SPC sistema, Bliss sistema, hitz konplementatua bezalako komunikaziorako sistema alternatiboak ez dituzten pertsonak, motelagoak izategatik jolasetatik eta jardueretatik kanpo geratzen direnak, etab.

2. Zer egin dezakegu pertsona horiek gainerakoekin jolastu ahal dezaten eta toki berberetara joan ahal daitezen?

Ikusi behar dugu konponbidea ez dela pertsona baten ezaugarri indibidualak aldatzea, hori ezinezkoa izango litzatekeelako, ipuinean gertatzen den bezala, hau da, laukitxo borobiltxo bilakatzea, eta ezinezkoa da, baita ere, 1,60 m. neurtzen duen pertsona batek 1,80 m. neurtzea. Konponbidea inguruan dago; adibidez, atek handiago egitea, jende guztia igaro dadin, hau da, oztopo fisikoak zein burukoak saihestuz, gizarte honetan denontzat tokia egon dadin.

3. Ipuina antzestu ere egin daiteke.

Pertsona batzuek, laukitxoari gertatzen zitzaion bezala, ezin dira ate borobil batetik igaro, ez baitira sartzen. Ate hori eskolako atea, jolasetan parte hartzeko atea... izan daiteke. Konponbidea atea aldatzea eta handiagoa egitea da, guztiak sar daitezen, jolasaren arauak aldatu behar dira, guztiek parte hartu ahal dezaten.

Desberdina naiz...

Lehen eta bigarren zikloa

Talde osoari urritasuna hurbildu behar diogu, urritasunen bat duten protagonistak dituzten ipuinak irakurriz.

Material gomendatuak: Hiru proposamen eskaintzen dira, **Down syndromea** duten ikasleen gaia lantzeko. Proposamen bakoitzean irakurketa bat eta irakurketari buruzko jarduerak proposatzen dira.

Adin gomendatua: 6 urtetik aurrera.

► 1. PROPOSAMENA

“Berezia naiz laguntzat” Sierra I Fabra, J. y Caruncho, I. (2003). Bilbo: Giltza.

“Zer izango naiz handia naizenean?” Sierra I Fabra, J. y Caruncho, I. (2003). Bilbo: Giltza.

“Nire anaiak eta ni” Sierra I Fabra, J. y Caruncho, I. (2003). Bilbo: Giltza.

Kataluniako Down Syndromearen Federazioak sortutako ipuinak dira, sindrome horren berezitasunak ezagutarazteko.

► Ipuinen laburpena:

Hiru liburu horietan egileak Paulo aurkezten digu, Down Syndromea duen haurra.

“Berezia naiz laguntzat”

ipuinak erakusten digu pertsona guztiak trebeak garela gauza batzuetan, baina beste batzuk zailago egiten zaizkigula. Ez dago dena ongi egiten duen inor, eta hoberena, zerbait egiten ez dakigunean, ikaskideei laguntza eskatzea da.

“Zer izango naiz handia naizenean?”

Paulok duen ardurra da. Polizia, suhiltzaile, abokatu, igeltsero, dendari, astronauta... dira burura etortzen zaizkion lanbideetako batzuk. Parke batean gizon zahar batekin elkartzen da, eta hark argitzen dizkio bere zalantzak.

“Nire anaiak eta ni”

Iñaki Pauloren anaia nagusia da, eta Mikel gazteena, eta liburuan hiru anaia horien zenbait abentura kontatzen zaizkigu.

Proposatutako jarduerak**“Berezia naiz lagunentzat”****1. Ipuina laburbildu.****2. Egin gogoeta Paulok dituen akatsei eta bertuteei buruz.**

Azpimarratu behar da Paulok, gainerako pertsona guztiak bezala, gauza batzuk ondo egiten dituela, eta beste batzuk egitea gehiago kostatzen zaiola.

Pertsona guztiak zerbeit ikas dezakegu beste pertsonengandik.

3. Egin zerrenda bat, eta jarri bertan zuek ongi egiten dituzuen eta ez hain ongi egiten dituzuen gauzak.

Adibidez: Ona naiz dantzan, futbolean... Ez naiz oso trebea txistek kontatzen, igerian...

Jende gutzia trebeagoa da gauza batzuetan beste batzuetan baino. Hori egiaztatu daiteke ikasle guztien zerrendak aztertuta.

“Zer izango naiz handia naizenean?”**1. Egin gogoeta, ikasleek nagusitan izan nahi dutenaren inguruan.**

Azpimarratu behar da, garrantzitsuena, egiten duzun horretarako balio izatea dela eta Paulok, gainerako guztiak bezala, lor dezake.

2. Zer iruditzen zaizue emakumeak Paulorekin duen erreakzioa zabuetan dagoenean?

Badago jendea, laguntzeko asmoz, gehiegi babesten duena, eta oraingo honetan Paulok behar bezala erreakzionatzen du, zabuen ilaran jarrita, gainerako guztiak bezala.

3. Zer ikasten du Paulok parkeko gizon zaharregandik?

Bizitza sentitu eta gozatu behar dela, eta harro sentiarazten dizuna egin behar dela. Hau da, gauza bat edo beste eginda ere, zer baitetarako balio izatea.

“Nire anaiak eta ni”**1. Galdetu ikasleei zenbat anai-arreba dituzten; ikasleek ikusi behar dute pertsona bakoitza bakarra eta gainerako guztien desberdina dela.**

Azpimarratu pertsona batzuek azkarrago ikasten dutela eta beste batzuei gehiago kostatzen zaiela.

2. Zer iruditzen zaizue emakumeak izan zuten erreakzioaz hiru anaiak paseatzera irten zirenean?

Hitz egin Paulo bezalako pertsona bat ikustean izaten ditugun aurreiritziei buruz.

3. Idatzi istorio bat ipuinean aukeraturako bineta batean oinarrituz.**2. PROPOSAMENA**

“Inés crece despacio” Helft, C. (2003).

Bartzelona: Ediciones Serres, S.L.

Adin gomendatua: 6 urtetik 8 urtera.

► Ipuinaren laburpena:

Liburu horrek Inesen eta bere familiaren abenturak kontatzen dizkigu. Ines aurkezten digute, Down sindromea duen neskatua, jaiotzen denetik nerabe bihurtzen den arte. Liburu honen bitartez tolerantziaren balioa transmititu daiteke.

Proposatutako jarduerak

Lan egiteko galderak:

1. Zer da Down sindromea?

Down sindromea duten pertsonak, 46 kromosoma izan beharrean (23 amarengandik jasoak eta 23 aitarengandik jasoak) 47 dituzte, hau da, bat gehiago. Aitak edo amak 21 zenbakiko bi kromosoma jartzen dituzte, eta, ondorioz, bikotearenarekin gehituta, kromosoma gehigarria sortzen dute 21 bikotean.

Liburuan Down sindromea gaixotasun gisa aurkezten da, baina ikasleei argi utzi behar zaie ez dela gaixotasuna, eta ezinezkoa dela sendatzea. Sindromea da, hau da, pertsonaren garapenean agertzen diren sintoma eta zeinu berezi multzoa.

Oso garrantzitsua da azpimarratzea Ines bezala Down sindromea duten pertsonak gai direla ikasteko eta esfortzuak egiteko. 41. orrialdean agertzen den esaldia bildu nahi dugu: “... guk guztiok bezala, izaera, kalitateak eta akatsak ditu”.

2. Zuen ustez nola erreazionatuko zenukete Down Sindromea duen anai-arreben bat jaioko balitzaizue?

3. Nor da Roberto?

Down sindromea duen pertsona da, 30 urtekoa. 6 eta 8 urte arteko haurren begiralea da eskola espezializatu batean.

4. Zuen ustez nolakoa izango da orain Inesen bizitza?

5. Marraztu Ines eta bere familia.

6. Egin idazlan bat, Ines zuen ikaskidea dela imajinatuz.

▶ 3. PROPOSAMENA

¿Quién es Nuria? Cadier, F. (2005). Zaragoza: Edelvives.

Adin gomendatua: 6 urtetik 8 urtera.

Federación Española de Síndrome de Down de España izenekoak eta Edelvives argitaletxeak argitaratu dute ipuin hau. Bertan, Nuriak, Down sindromea duen neskato batek, eskolan bizi dituen abenturak kontatzen ditu.

➔ **Ipuinaren laburpena:**

Nuriak bere bizimodua nolakoa den kontatzen digu. Badaki besteen desberdina dela, kaletik begiratzen diotelako. Bere familiaz hitz egiten digu (gurasoak, Sebastian anaia eta Elsa arreba).

Hasiera batean hezkuntza bereziko eskola batean dago eta bertan margoitu, musika entzun eta zaldi txikietan ibiltzen da. Baina eskolako zuzendariak erabakitzen du astean behin bere auzoko ikastetxeko lehen hezkuntzako klasera joan behar duela. Lehenengo egunean margotzen aritu ziren, baina badirudi beste ikasleen gurasoek kexak aurkeztu zituztela, Nuriak ikasgela osoaren maila jaitsiko zuelako. Hala ere, hurrengo astean Nuria berriro ere ohiko ikastetxera joan zen eta oraingo honetan zaldi txikietan ibiltzera joan ziren.

Jarduera horretan Nuria besteak baino trebeagoa zen, eta gainerakoak bere atzetik zihoazen. Esperientzia horren ondoren, gainerako haurrak Nuriarengana hurbiltzen ziren, eta adiskide asko egin zituen. Orain egunero joaten da gainerako umeak joaten diren ikastetxe berera.

Proposatutako jarduerak

1. Laburbildu ipuina eta idatzi zuen arreba deitu duten esaldiak.

2. Ezagutzen al duzue Down sindromea duen haurrik?

Ez badute ezagutzen, haien esperientzien berri izateko, honako hau azaldu behar diegu: beraiek bezala eskolara doazen, jolasten duten... PERTSONAK dira.

3. Zer iruditzen zaizue Nuria bere nebarrebak doazen ikastetxe berera (ohiko ikastetxea) joatea?

Egin gogoeta pertsona guztiek hezkuntza jasotzeko duten eskubideari buruz. Muturreko egoera batzuetan zenbait haur hezkuntza bereziko ikastetxeetara joaten dira, baina orduan ez dute aukerarik izaten urritasunik gabeko ikaskideekin egoteko eta desberdintasunak ikasteko eta ulertzeko.

4. Ezagutzen al duzue hezkuntza bereziko ikastetxeren batera doan haurrik?

Ahalegindu hurrek ezagutzen dituzten kasuak kontatu dituzten.

5. Zein bertute eta akats ditu Nuriak?

Azpimarratu Nuriak, gainerako pertsona guztiek bezala, bertuteak eta akatsak dituela.

Jardueraren

Ondorioa

Down sindromea duten haurren errealitatera hurbiltzera

DESBERDINA DA ETA NIRE LAGUNA DA

5 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 5

Desberdina da eta nire laguna da

Lehen eta bigarren zikloa

Aurreko proposamenean bezala, ikasleak beste urritasun baten sintometara hurbilduko dira, kasu honetan autismora. Lan egiteko bi proposamen egiten dira. Bi irakurketa gomendatzen dira, errealitate horretara hurbiltzeko.

Proposatutako jarduerak

Oso egokia iruditzen zaigu 9-11. orrialdeetan azaltzen diren orientazio jarraibideak kontuan hartzea ipuina azaltzeko. Idatzi egin beharko dira.

► 1. PROPOSAMENA

“Mi hermano tiene autismo”

González, A. y Labat, V. (2008). Madril: Lan eta Gizarte Gaietako Ministerioa.

Adin gomendatua: 6 eta 7 urte.

► Ipuinaren laburpena:

Ipuin honek autismoari buruzko informazio garrantzitsuena jasotzen du, baina 6 eta 7 urteko umeei ulertzeko moduan. Aniztasuna onartzeko material egokia izan daiteke. Ez dira anai-arrebak liburuaren hartzaile bakarrak, izan ere irakurle guzientzat erabilgarri izan baitaiteke (ikasleak, gurasoak, irakasleak).

Jardueraren
Ondorioa

Pertsona bakoitzak bere izaera eta berezitasunak ditu

► 2. PROPOSAMENA

“Cuidando a Louis”

Ely, L. (2004).artzelona: Ediciones Serres, S.L.

Adin gomendatua: 6 urtetik aurrera.

► Liburuaren laburpena:

Sarrera bat da autismoaren gaira. Louis izeneko haurra ikasgelara heldu berri da eta ikaskide batek eskolan gertatzen dena kontatzen du. Ikaskideek toki bat egiten diote beraien bizitzetan eta ikus dezakete futbol partida batek nola bil ditzakeen pertsona guztiak.

Proposatutako jarduerak

1. Zer egin dezakegu gure ikasgelako ikaskide batek guk esaten ditugun esaldi berberak errepikatzen dituenean (ekolalia) edo era arraroan mugitzen denean (este-reotipia)?

Ekolaliak, entzuten dutenaren errepikapenak dira, eta ohikoak izaten dira autismoa duten pertsonen artean. Estrategiarik hoberenetakoa gu “modelo” bilakatzea da, hau da, esaldia esatea Louisek esan beharko lukeen bezala. Adibidez, Sam-ek

galdetzen dionean Louisi “jolastu nahi al duzu, Louis?”, hark erantzuten dio “jolastu, Louis?”. Kasu horretan komenigarria izango litzateke Samek honako eredu hau erakustea “bai, jolastu nahi dut”, Louisek erantzun egokia ikas dezan.

Komenigarria izaten da, baita ere, komunikazio sistema alternatiboak edo/eta handigarriak erabiltzea, hobeto ulertzen laguntzeko (adibidez ikusmen laguntzak, besteentzat ere lagungarri izan daitezkeen piktogramak, besteak beste).

Esterotipiei (behin eta berriro errepikatzen diren mugimendu ez funtzionalak, hegaz egitearen itxurak, balantzaka aritzea...) dagokienez, oso garrantzitsua da guztion artean Louis bezalako pertsonen laguntza beraien ekintza berbideratzen, mugimendu funtzionalak ikas ditzaten.

2. Zure ustez, zergatik irakasleren baten arau bat saltatzen du ikasleren batekin?

Irakasleak ikasle bakoitzaren beharrak eza-gutzen ditu, eta une jakin batean erabaki dezake komenigarriagoa dela arau bat saltatzea. Louisekin adibidez, jolastokira lehenago irteten utziz, Samekin futboleko jolasteari lehentasuna emanez.

Gure adiskideak ere pertsona desberdinak izan daitezke

ZER GERTATZEN ZAIEN JAKIN NAHI DUGU.

6 jarduera

Lehen Hezkuntza

Zer gertatzen zaien jakin nahi dugu.

Lehen hezkuntzako hirugarren ziklotik aurrera

Kontua, adimen urritasunari buruzko ideiak hedatu eta argitu ditzakeen irakurketa eskaintzea da.

Material gomendatua:

¿Qué le pasa a este niño?

Ponce, A. (2005). Una guía para conocer a los niños con discapacidad. Bartzelona: Ediciones Serres, S.L.

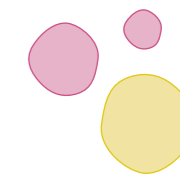
Adin gomendatua: 10 urtetik aurrera.

► Ipuinaren laburpena:

Liburu hau oso erabilgarria eta irakurta erraza izan daiteke, Miguel Gallardoren irudiei esker.

Liburuak haur askok egiten duten galderari erantzun nahi dio, urritasuna aniztasunaren ikuspegitik azalduz. Kontua da urritasuna arazo bat bezala ikusi beharrean,

JARDUERA 6

pertsonak berez duen zerbait bezala ikustea, pertsona hori urritasun hori baino gehiago dela kontuan izanik.

Erabilgarri izan daiteke adimen urritasuna zein garapenaren nahasketak azaltzeko, beste urritasun mota batzuk azaltzen baditu ere. Horretarako, liburuko bi kapituluaren irakurketa eta jardueren proposamena egitea proposatzen dugu.

► 1. PROPOSAMENA

Bosgarren kapitulua. Adimen urritasuna azaltzen du.

Proposatutako jarduerak

1. Adimen urritasuna gaixotasuna al da?
Ez, ez da sendatzen eta ez da kontagiatzeko.

2. Noiz esaten da pertsona batek adimen urritasuna duela?

Adimen funtzionamendua kalteturik dagoenean, hau da, ikasteko, pentsatzeko edo arazoak konpontzeko zailtasunak dituen eta egokitzen jokoan (eguneroko bizitzan beharrezkoak diren trebeziak, jantzea, jatea...) zailtasunak dituen.

3. Zer da garrantzitsua adimen urritasuna duten pertsonen eskaintza?

Laguntza, afektazio mailaren arabera izango da. Maila bat baino gehiago dago.

4. Bildu bikotetan edo talde txikietan eta jarri eman ditzakegun laguntzen adibideak.

Laguntza noizean behin baino behar ez duen pertsona, matematikako zenbait buruketa ebazteko.

Denbora tarte luzean laguntzako klaseak behar dituen pertsona. Jantzeko, jateko, lanak egiteko... laguntza handia behar duten pertsonak.

5. Egin kartelak 48. orrialdean dauden aholkuekin, eta pentsatu bururatzeko zaizkizuen beste batzuk.

Jardueraren
Ondorioa

Adimen urritasuna duten pertsonen ukituta izaten dute adimen funtzionamendua eta, ondorioz, eguneroko bizitzarekin erlasionaturiko zenbait jardura egitea (irakurtzea, jantzea, botikak hartzea...) asko kostatzen zaie. Astiroago ikasten dute, eta behar-beharrezkoa dute laguntza jasotzea.

► 2. PROPOSAMENA

Zazpigarren kapitulua. Bertan garapenaren nahasketak azaltzen dira.

Proposatutako jarduerak

Zein ezaugarri nagusi ditu autismoa duen pertsona batek?

Gabeziak, akatsak, ditu gizarte elkarrekintzan, komunikazioan, jokaera errepikakorrek eta interes mugatuak ditu, ez dituzte ezusteak atsegin, ez dituzte zaratak atsegin, oso sentikorrek direlako, asko kostatzen zaie irudimena erabiltzea...

1. Zergatik hitz egiten dugu espektroaz?

Urritasunaren eragin maila desberdinak daudelako, hau da, pertsona batzuek ez dute hitz egiten baina keinuen edo piktogramen bitartez komunikatzen dira, beste batzuek hitz egiten dute baina zailtasunak dituzte txantxak edo esanahi bikoitzak ulertzeko...

2. Egin kartelak 62-63. orrialdeetan dauden aholkuekin, eta pentsatu bururatzeko zaizkizuen beste batzuk.

Jardueraren
Ondorioa

Autismoa duten pertsonen zailtasunak dituzte komunikatzeko, erlasionatzeko...

Pertsona bakoitzak bere ezaugarriak ditu, eta eman beharreko laguntza eskaini beharko genioke bizitza errazagoa izan dadin.

BERDINAK AL GARA GUZTIOK?

7 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 7

Berdinak al gara guztiok?

Hirugarren zikloa

Down sindromea duten pertsonen errealitatera hurbiltzeko irakurketa eta jarduerak planteatu nahi dira.

Material gomendatua:

Horrelakoxea da nire arreba, eta zer? Donostia: Elkar argitaletxea.

Itzultzailea, Joxantonio Ormazabal.

Adin gomendatua: 8 urtetik gora.

► Ipuinaren laburpena:

Arreba berezia dela kontatzen du ume batek, Down sindromea duela eta elkarrekin gauza asko egiten dituztela.

Nahiz eta ipuinean "atzeratua" dela agertu, egokiagoa da adimen urritasuna duten pertsonak terminoa erabiltzea.

Proposatutako jarduerak

Ikasleei esango zaie bikoteka egin dezatela lan ondoko galdera hauei erantzuteko:

1. Protagonistari zer gustatzen zaio arreba-rekin egitea?

Harekin jolastu...

2. Zein gogoeta du protagonistaren atzerapenaren inguruan? Jarri adibideak.

Beti dago norberak baino gutxiago edo gehiago dakien norbait.

3. Zergatik da desberdina protagonistaren arreba?

Behar baino kromosoma bat gehiago duela. Hala ere, kontuan izan behar da pertsona bakarra dela.

4. Idazlan bat egin ipuineko protagonista bazina bezala.

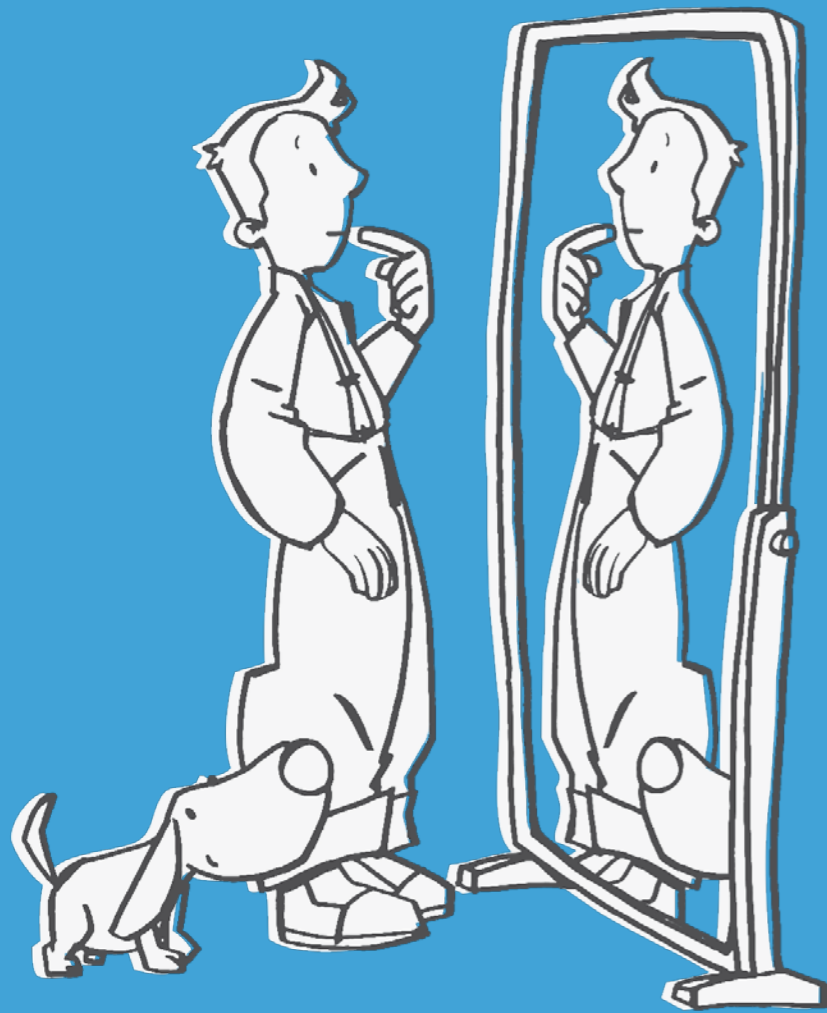

Jardueraren

Ondorioa

Pertsonenganako maitasuna urritasunaren ginetik dago

NOLAKOA NAIZ

8 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 8

Nolakoa naiz

Hirugarren zikloa

Autismoa duten pertsonengana hurbiltzea da kontua.

Material gomendatua:

Soy Especial: Informando a los niños y jóvenes sobre su trastorno del espectro autista.

Vermeulen, P. (2001). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.

Adin gomendatua: 10 urtetik gora.

Isis komunitatean izena emanda jaitsi dezakezu interneten: <http://isis.zm.nu/-soy-especial-de-peter-vermeulen-vt8828.html>

Izatez, TEA (Espektro autistaren gaitza) duten pertsonentzat da materiala. Hala ere, gure ustez fitxak baliagarriak izan daitezke TEA ezagutarazteko gainerako ikasleei. Zenbait berba aldatu behar izango dira (adibidez, “ni”ren ordez “bera” jarrita).

Proposatutako jarduerak

Materialarekin batera, lan-fitxak doaz. Fitxa horiei esker, ondokoak lantzeko modua izango dugu:

- **Bakarra naiz: nire kanpoaldea**
- **Bakarra naiz: nire barnealdea**
- **Nire gorputza**
- **Desberdina izatea**
- **Autismoa: urritasun berezia**

Irakasleek eurek erabaki beharko dute eskuliburua lantzeko sakontasuna. Zenbait ikastetxetan, beharbada, fitxa guztiak egitea erabaki daiteke eta, beste batzuetan, zenbait hautatuko dira.

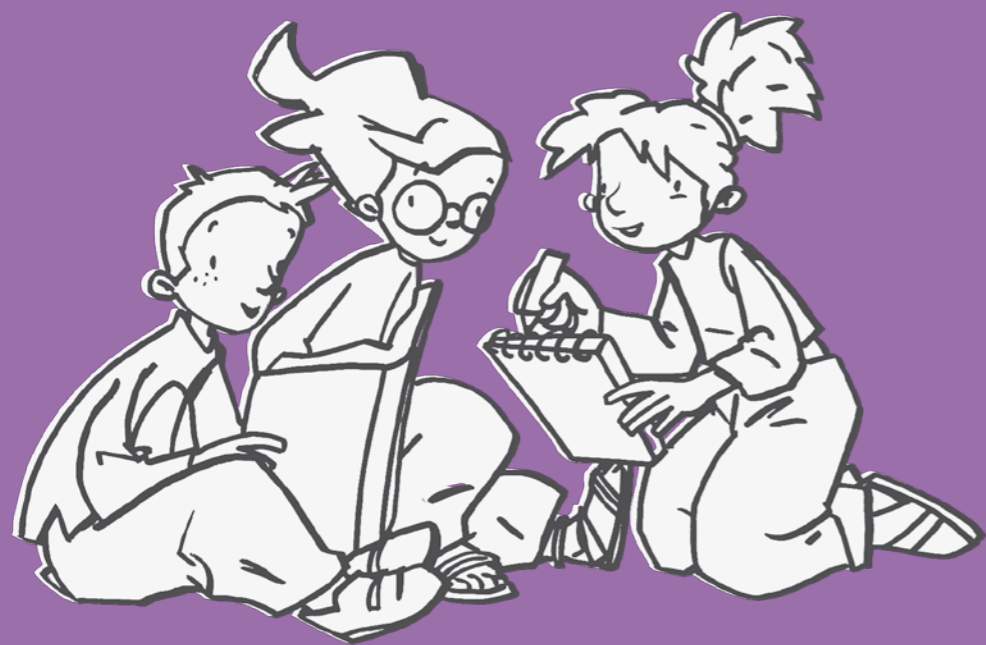

Jardueraren

Ondorioa

Azterlanetan ikertzen jarraitzen da TEAren jatorria biologikoa dela frogatu ahal izateko. Pertsonaren beraren eta inguruaren arteko elkarrekintzan ulertu behar da urritasuna; hori nabarmendu beharra dago. Eta TEA duten pertsonak ezaugarri komunak dituzten arren, bakarra da bakoitza.

HITZAK GARRANTZITSUAK DIRA

9 jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 9

Hitzak garrantzitsuak dira

Hirugarren zikloa

Proposamen honen bidez, haurrak adimen urritasunaz jabearazteko modua lantzeko ideiak eman nahi ditugu, betiere curriculum-ikuspegi batetik.

8 jarduera proposatzen ditugu, Bidea egitarauan oinarrituta (Aspacek, Atzegik eta Gautenak eginikoa), eta irakasle bakoitzari dagokio horiek hautatzea taldearen ezaugarrien arabera.

► 1. PROPOSAMENA

Bilatu hiztegia ondoko berbak eta ordenatu (txartzat hartzen dituzuenetatik ontzat jotzen dituzuenetara):

Gaitzespina

Berdina

Mespretxua

Maitasuna

Barregarria

Atsegintasuna

Desberdina

Aukera

► 2. PROPOSAMENA

Ondorengo hitzek edo esaldiek urritasuna duten pertsonengana hurbiltzeko edo gaitzesteko sentimenduak adieraz ditzakete. Orain, **horiek sailkatzea da kontua, gaitzespenik handienetik sentimendu atseginetara** eta ondoren, taldeka, saia zaitetzke sailkapenean ados jarriz.

Ez zait gustatzen ikustea

Pena ematen dit

Sinpatikoa da

Txizatia da

Beldurra ematen dit

Biziki maite dut neba edo arreba

Lotsa ematen dit

Dibertigarria da jolasten

Nire laguna da

Adurra dario

Bitxia da

Atzeratua da

Leloa da

Maiz erortzen da

Mundu guztiak begiratzen dio zeharka

Eskuekin nola hitz egiten duen gustatzen zait

Oso ondo ulertzen nau

Ez dakite zer sentitzen duen urritasuna duen pertsona batek

Nire laguna izan daiteke

Ez dakit nolakoa den ez dudalako eza-gutzen

Ezin kontrola dezake txistua

Maite dut

Oso itsusia da

Zerbaitetan ez da nire modukoa

Ondo pasatzen dut harekin jolasean

Leloa da

▶ 3. PROPOSAMENA

Egin adimen urritasunari buruzko **idazlan bat**. Horretarako, bi proposamen egingo dizkizuegu:

- Demagun adimen urritasuna duzula eta zure bizitzako egun bat eskolan nola doan kontatu behar duzula.

- Demagun zenbait ordu igarotzen duzula adimen urritasuna duen batekin eta kontatu bizi duzuna.

Gogoratu beti dela komenigarriagoa egiten dakiguna nabarmentzea ez dakiguna baino, betiere pertsona guztiok aurrerapenak egiteko gai garela aintzat hartuta.

▶ 4. PROPOSAMENA

Aldarrikapen kanpaina bat egitea. Down sindromea duten pertsonen, autismoa du-

ten pertsonen, etab. eskubideen alde egiteko taldeak osatuko dira, gainerako pertsonen moduko bizitza izateko.

▶ Bilatu lelo bat kanpainerako.

▶ Egin zerrenda bat pertsona horien bizi-kalitatea hobetzeko alda daitezkeen gaiekin.

▶ Aipatu banan-banan errespetatzen ez zaizkien eskubideak.

▶ Egin taldearen lana islatuko duen kartel bat.

▶ Proposamenak guztion aurrean eman eta ondoren taldean edota gelan eztabaidatu. Ezaugarri komunei buruzko gogoeta egin talde guztien ekarpenekin.

▶ Eskolan ipini daiteke, beste ikaskide batzuek irakur dezaten.

▶ 5. PROPOSAMENA

Adimen urritasunari eta garapenaren beste gaitz batzuei buruz ikasleei interesa dakiekeen gairen baten gaineko **inkestak edota elkarrizketak egitea**, hurreko pertsonen artean burutu beharrekoak (eskolako pertsoneri, senideei, auzokideei eta herriko edo hiriko auzo-lagunei...). Jendeak gaiari

buruz pentsatzen duenaren gaineko informazioa lortzea da xedea.

Ikasle bakoitzak informazioa bildu beharko du, ondoren talde txikietan (lau ikaslekoak gutxi gorabehera) landuko dena taldean edo klasean ezagutaraziko diren ondorioak lortzeko.

Informazioa lortutakoan, pertsona bakoitzak emaitza hobekak izan daitezkeen zer egin dezakeen pentsatuko du.

▶ 6. PROPOSAMENA

Egin biribila ondoko ideietatik hiru ideia- inguruan; adimen urritasuna duen pertsona batek zuri hobeto ulertzeko onenak irizten diezun hiru ideia izan behar dute. Ondoren, konparatu zure ikaskideekin eta azaldu zergatik aukeratu dituzun.

▶ **Ozen hitz egitea**

▶ **Gauza sentikorrek esatea**

▶ **Haserretzea entzuten ez dizulako**

▶ **Maitasunez hitz egitea**

▶ **Eskolan lan gehiago egiteko esatea**

▶ **Argi eta astiro hitz egitea**

► 7. PROPOSAMENA

Irakurri arretaz ondoko istorioa eta ondoren urritasunaren gaiarekin duen erlazioari buruzko gogoeta egin..

“Bart gauean eta gaur goizean sartu naiz, lurraren oso antzeko planeta dago. Bertako biztanleek desberdintasun bakarra dute lurreko biztanleekiko: begi bakarra dute. Baina begi miresgarria da, eta horri esker, ilunpean ikus daiteke eta kilometro luzeko distantziara, baita pareten artetik ere. Begi harekin, asturuak ikus daitezke teleskopio batekin bezala, eta mikrobioak mikroskopio batekin moduan ikus daitezke. Hala ere, planeta horretan, seme-alabak dituzte amek, lurreko amek eurenak dituzten bezalaxe.

Egun batean, akats fisiko bitxi bat zuen ume bat jaio zen; bi begi zituen. Gurasoak triste jarri ziren. Ez zuten luzaro itxaron behar izan kontsolamendua izateko. Azken finean, oso ume alaia zen eta, gainera, nahikoa polita. Egunetik egunera pozago zeuden harekin. Asko zaintzen zuten. Medikuek askorengana eraman zuten, baina kasu sendaezina zen; medikuek ez zekiten zer egin. Ez zuten hazten ikusten, eta gero eta arazo gehiago zituen; izan ere, laguntza behar zuen gauetan ilunpean gauzen kontra talkarik ez egiteko. Pixkanaka, bi begi zituen umea atzean gelditzen hasi zen ikasketetan, eta irakasleek gero eta arreta bereziagoa ematen zioten. Etengabe behar zuen laguntza.

Umeak uste zuen ez zuela ezertarako balio izango nagusitan. Baina egun batean, besteek ezin ikus zezaketena berak ikusten zuela ohartu zen. Laster asko joan zitzairen gurasoei azaltzera nola ikusten zituen gauzak. Gurasoak mira eginda gelditu ziren. Eskolan izugarri gustatzen zitzaizkien bere istorioak ikaskideei. Guztiak sentitu nahi zuten gauzen koloreei buruz esaten zuena. Zirraragarria zen bi begiko umea entzutea. Eta denbora luzean hain ospetsua zen, inori ez zion ardura haren akats fisikoak. Nahiz eta gauza asko egiten jakin ez, ez zen ezdeusa, inondik inora. Planeta osoko biztanlerik miretsienetako bat bihurtu zen. Eta haren lehenengo semea jaio zenean, mundu guztiak aitortu zuen oso polita zela. Gainera, gainontzeko seme-alaben modukoa zen, begi bakarra zuen.”

► 8. PROPOSAMENA

Ikasleek, taldeka, hainbat galderari buruzko **erregistro-fitxa** bat egingo dute. Sarre-ra bikoitzeko taula batean, taldeko kide bakoitzaren datuak idatziko dituzte.

	1. GALDERA	2. GALDERA	3. GALDERA...
AIORA			
MARKEL			
EIDER			
LIER			

1. galdera: bildu bakoitzaren adina. **2. galdera:** idatzi bakoitzaren sexua. **3. galdera:** idatzi pentsatzen duzuen. **4. galdera:** idatzi zenbat neurtzen duzuen. **5. galdera:** erabiltzen duzuen zapata zenbakia. **6. galdera:** pertsona bakoitzaren begien kolorea. **7. galdera:** pertsona bakoitzaren ilearen kolorea. **8. galdera:** zein da zure bertute nagusia? **9. galdera:** zein da zure akatsik handiena? **10. galdera:** zein kirol duzu gustuko?

Atera ondorioak taula hau kontuan izanik:

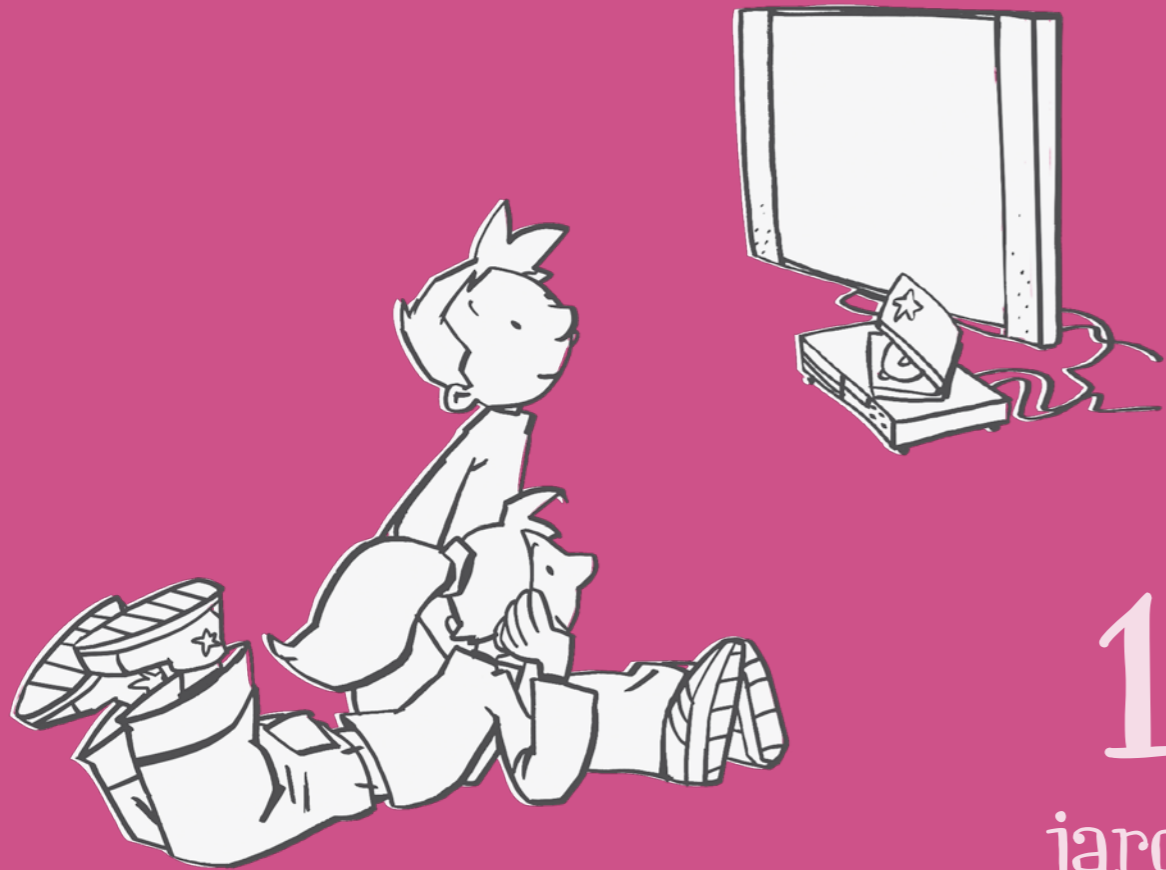
Berdinak zaretela erakusten duten ezaugarriak: Besteengandik bereizten zaituztena. **Adierazi zein gaitan zatozen bat:** Adierazi zein gaitan zaretan desberdinak.

Jardueraren
Ondorioa

Desberdinak izan arren, gela berean zaudete, eskola berera zoazte, etab. Guztiok gara berdinak, baina desberdinak

FILMETAN ERREALITATEA ISLATZEN AL DA?

10
jarduera

Lehen Hezkuntza

JARDUERA 10

Filmetan errealitatea islatzen al da?

Hirugarren zikloa

Filmak ikustea aukera bat da ikasleek adimen urritasuna ezagutu dezaten. Hori dela-eta, filmak ikustea eta taldean lan egitea proposatzen dugu.

Material gomendatua:

► 1. PROPOSAMENA

Pauloren tesia (2002). Dokumentala.

Iraupena: 55 minutu.

Erreportaje honetan, Pablo Pinedaren istorioa kontatzen da; izan ere, Down sindromea duen 28 urteko gazte horrek goi mailako titulua lortu zuen.

Proposatutako jarduerak

Erantzun galdera hauei:

Zer deritzozu Pablaren familiaren jarreari?

Gizartean atek irekitzeko eta besteen mo-

duan tratatzeko borrokatu dira, eta uste sendoa dute adimena garatu egiten dela.

Zer pentsatu zuen Pablok Down sindromea duela jakin zuenean?

Berak ez zuen ideiarik ere zer esan nahi zuen horrek, eta bere buruari galdetu zion: “leloa al naiz?, ba al dut ikasten jarraitzerik?”

Zer dio Pablok maitasunaz?

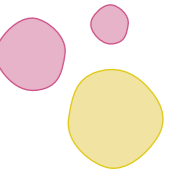
Maitasun desengainuak izan dituela (kalabazak).

Zer deritzo Pablok desberdintasunari? Ados zaudete?

Desberdintasuna balioa da, ez akatsa.

Zer aldarrikatzen du Pablok? Zuen ustez, zer egin daiteke Pablok aldarrikatzen duena lortzeko?

Pablok sistema aldatzea aldarrikatzen du (politikak, ideologia, etab.), haren modukoek tokia izan dezaten gizartean.

Jardueraren Ondorioa

Adimen urritasuna duten pertsoneni aukera emanaz gero, helburuak lor ditzakete, eta horren etsenplua dugu Pablo. Kontuz jorratu behar da gai, zeren eta ez baitu esan nahi Down sindromea duten guztiak unibertsitateko ikasketak bukatuko dituztenik.

► 2. PROPOSAMENA

Forrest Gump (1994).

Iraupena: 142 minutu.
Herraldea: AEB

► Laburpena

Forrest Gump adimen urritasuna du eta bere bizitza birpasatzen du XX. mendeko bigarren zatian AEB-tan izandako gertaera historikoekin bat etorritz.

Nahiz eta filmak beste gai batzuk lantzeko modua eman hala nola gerra, tratu txarrak, HIESA..., urritasuna izango dugu ardatz.

Proposatutako jarduerak

1. Bildu Forrestek esandakoetatik deigarriak egiten zaizkien esaldiak.

Esate baterako, “bizitza bonboi-kutxa baten modukoa da”, “leloa da lelokeriak egiten dituen”, “amak beti azaltzen zizkidan gauzak nik ulertzeko moduan”, “ez zitzaion gustatzen elbarria deitzea, eta niri ere zitzaidan gustatzen lelo deitzea”...

2. Talde txikitik, galdera hauen erantzunak eman:

*Zelan deitzen diote zenbaitek Forresti?
Zer deritzezu termino horiei?*

“tentela”, “atzeratua”, “leloa”, “artaburua”...

Zuen ustez, nahikoa al da pertsona baten koefiziente intelektuala zein den jakitea nolakoa den eta zein laguntza behar duen jakiteko?

Ez. Beste ezaugarri batzuk jakin beharko lirakeke hala nola egokitze jarreraren zelan dabilen (eguneroko bizitzako beharrezko trebetasunak)...

Gizarteak balioetsitako zein lorpen izan zituen Forrestek?

AEBko selekzioko jokalaria izatea, gerra amaitzean urrezko domina jasotzea, AEBko

governuko presidentea ezagutzea, AEBko ping pongeko selekziokoa izatea, aberatsa izatea...

Zuen ustez, zerbait ikasiko zenukete Forresten lagunak izanda?

Bai, beti erakutsiko dizu zerbait.

Zein ezaugarri nabarmenduko zenituzkete Forresten nortasunean?

Bere lagunaren laguna da, agindutakoa betetzen du, eskuzabala da...

Gerran zauritu asko izan zen. Zure ustez horrek aldarazi zuen jendeak urritasuna duten pertsonen inguruan zuen ikuspegia?

Bai, zeren eta “normal”tzat jotzen diren pertsona asko, gerraren ondoren, zaurituta itzuli baitziren, tenientea adibidez, eta horrek eragina izan zuen urritasuna hobeto ulertzeko.

Zergatik ibili zen lasterka Forrest 3 urtez, 2 hilabetez, 14 egunez eta 16 orduz?

Hori egin nahi zuelako, beste barik.

Zuen ustez, Jennyk Forrest maite al zuen?

Bai.

Zein esanahi eduki dezake filmaren hasieran eta amaieran agertzen den lumak?

Bizitza adieraz dezake...

Jardueraren Ondorioa

Hasiera batean, baztertu egiten dute Forrest, baina gero heroitzat hartzen dute... Horrek argi uzten du zein garrantzitsua den urritasuna duten pertsoneni aukerak ematea.

Beste zenbait MATE- RIAL

► UNITATE DIDAKTIKOAK

Elkarrekin ikasten

“Aprenem junts” elkartasun eta tolerantzia balioak eta banakoen desberdintasunak onartzeko balioak lantzeko sortu zen.

<http://www.aprenemjunts.es/indexflashesp.html>

Ordenagailuaren bidez, eskolan nahiz familian egin daiteke lan, jarduera anitz eskaintzen baitira. Zenbait estekatan sartu ahal izateko, izena eman beharra dago.

Etapak: Haur eta Lehen Hezkuntza.

Bi eremu dituzte ardatz

HEZKUNTZAKOAK:

Aurkezpen-gida bat irakasleentzat.

Urritasunei buruzko informazioa (intelektuala, fisikoa eta zentzumenetakoa).

Estrategia didaktikoak eta metodologikoak ikasgelan txertatzeko.

Ikasleekin lan egiteko sentsibilizazio jarduerak, hezkuntzako etapetara egokituak (Haur Hezkuntza eta Lehen Hezkuntzako hiru zikloak).

Urritasunarekin lotutako erakundeei eta zerbitzuei buruzko informazioa.

Ikasleentzako gida bat, honako hauetarako egokitua:

Haur Hezkuntza

Lehen Hezkuntza (lehen zikloa)

Lehen Hezkuntza (bigarren zikloa)

Lehen Hezkuntza (hirugarren zikloa)

Familientzako gida bat

GIZARTE MAILAN:

Aniztasunaren errespetua, tolerantzia eta onarpen balioak eskolatik harago joateko ahaleginak eginez; hauexek antolatuta, esaterako:

Jarduera ludikoak, jarduera plastikoak, kultur jarduerak, kirol jarduerak.

Cuentos para soñar un mundo mejor y cuentos para todo el mundo: Para compartir en igualdad. Para vivir la diversidad. Unidades Didácticas sobre género y discapacidad.

García, A.M. y Viñuela, L. (2005). Oviedo: FASAD Fundazioa. <http://www.fasad.es/repositorio/104.pdf>

Adin gomendatua: 6-8 urte

Beatriz neskatilari Bety deritzo, eta gurpil-aulkian mugitu behar du.

Ondoko unitate didaktiko hauek eskaintzen dizkigute jarduerekin, ebaluazioarekin eta glosategi batekin batera:

1. unitate didaktikoa: Beatriz eta bere familia

2. unitate didaktikoa: Beatriz eskolan

3. unitate didaktikoa: Beatriz herrian

4. unitate didaktikoa: Beatriz eta bere lagunak

5. unitatea didaktikoa: Beatriz eta hiriko bere lagunak

3. unitatean (Beatriz herrian), adimen urritasuna landu daiteke zehazki, zeren eta ikasteko erritmoa besteena baino motelagoa duen Sonia izeneko neskatila bat agertzen baita.

Eta 5. unitatean (Beatriz eta bere lagunak hirian) autismoa, gaitz hori duen Karlota izeneko neska azaltzen baita.

Apreciamos las diferencias: Orientaciones didácticas y metodológicas para trabajar sobre la discapacidad en educación primaria.

Verdugo, M.A; González, F; Calvo, M.I. (2003). Gaztela-Mantxako Erkidegoen Batzarra, CERMI.

http://www.infodisclm.com/documentos/educacion/unidades_didacticas.htm

Nahikoa baliabide osoa da, non aurkezpeneko unitate didaktiko orokor bat eta urritasunak lantzeko bost unitate agertzen diren:

Aurkezpena: desberdintasunak estimatzen ditugu.

1. unitatea: urritasuna duten ikasleak.

2. unitatea: adimen urritasuna duten ikasleak.

3. unitatea: ikusmen eta entzumen urritasuna duten ikasleak.

4. unitatea: urritasun fisikoa duten ikasleak.

5. unitatea: hezkuntza behar bereziak dituzten beste ikasle batzuk.

Lan honetan, gehienbat bigarren unitatea interesatzen zaigu, adimen urritasuna duten ikasleei buruzkoa. Lehen unitatean, esaterako, urritasuna duten pertsonen koadrila bat ikus daiteke, eta burutu daitezkeen jarduerak proposatzen dira (aurreitziak lantzea, etab.).

Jarduera horiek landu ahal izateko zikloa proposatzen da, eta irakasleek ikasgelaren errealitatea aintzat hartuta egokitu ditzaketan proposamenak direla gogorarazten da.

► **LIBURUAK**

Down. Alfaya, A. (2006). Bartzelona: Edebé.

Adin gomendatua: 6 urtetik gora.

Sirok badaki lehengusua desberdina dela, inork ezer azaldu ez badio ere.

¡Qué animales! Allan, N. (2001). Caracas: Ekaré.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Tomas Trompa bere eskola berrira joan zen astelehenean, baina ez zitzaion inor gustatu eta inor ez zen hura bezalakoa.

Los mejores amigos. Anderson, R. (1995).

Madril: Ediciones Alfaguara, S.A. Grupo Santillana.

Adin gomendatua: 6 urtetik gora.

Bearen istorioa da. Down sindromea duen 10 urteko neska bat da, eta Ana abizparekin jolastea du gustuko, baina Anaren lagun batek, Isak, ez du oso ondo ulertzen zer gertatzen zaion Beari. Juan Bearen auzokidea da, eta une dibertigarriak pasatzen ditu harekin.

Oso lan errealista da, ezjakintasuna dela-eta askotan besteak baztertze joera izaten baitugu, Isaren kasuan bezala: ez du Bearekin jolas egin nahi.

Nire lagun bereziak. Bilbo: Aizkorri.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Urritasun fisikoa edo intelektualak duten lagun berriak aurkezten dizkigute.

Alas de mosca para Ángel. Caslderrey, F. (2006).

Madril: Anaya.

Adin gomendatua: 9-14 urte.

Euskarara itzulita dago: "Euli-hegoak Anxorentzar".

Estrellak zaintza berezia behar du eta, horregatik, deseroso egin daitezke lehen bezkuntzako seigarren mailako ikaskideak. Bahiketa baten albiste jakin ondoren, bibotz handia izatea garrantzi handikoa dela frogatzen du Estrellak.

Otra cosa. Cave, K. (2003). Bartzelona: Ediciones Elfos, S.L.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Mendi garai batean, Beste Gauza Bat bizi zen, bakarrik, inor barik. Norbaitengana hurbiltzen saiatzen zen bakoitzean, mundu guztiak esaten zion beste gauza bat zela. Gainerakoak modukoa izaten saiatzen zen bera.

Tres hurras por Errol. Cole, B. (1991). Bartzelona: Destino.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Errol ganorabakoa da gauza askotarako, adibidez: ez da ona matematikan, ortografian, etab., baina oso ona da kirolerako.

Cada uno es especial: Un libro para levantar y mirar.

Damon, E. (1995) Bartzelona: Beascoa, S.A.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Liburu honek gogorarazten digu bakoitza berezia dela. Modu atseginean aurkezten dizkigu hainbat haur. Azkenean, ispilua ematen du, non nork bere buruari begiratzen dion eta nolakoak garen agerrarazteko orrialdea dagoen.

Ellison, el elefante que quería cantar.

Drachman, E. (2008). Teià. Malsinet.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Ellisonek besteen moduan abestu nahi du. Amak gogorarazten digu ez dela batere txarra desberdina izatea. Barre egiten diote, baina azkenean den bezalakoa izanda mires dezaten lortuko du.

Loreontzi bat lapitzez beteta. Farias, J. (2005). Donostia: Elkar.

Adin gomendatua: 9 urtetik gora.

Ume bat da protagonista, eta euria egiten duenean, ezin atera daiteke arrantzan egitera, amak ez diolako uzten; izan ere, horixe du gustukoena. Bere familiari buruzko eleberri bat idaztea erabaki du eta, hala, Down sindromea duen bere arrebetako bat (Nuria) aurkezten digu.

La letra que no tenía trabajo. Fernández Pacheco, M.A. (2003). Madril: S.M.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Eme jaunak eta ene andreak neskatala bat izan zuten. Sorgintzailea zen, baina deigarria zen ile-xerlo bat zuelako buruan. Eskolan ez zuen lagunik, eta irakasleek esaten zioten ez zuela aurrerapen egokirik.

Guía didáctica de la discapacidad en Primaria. Gabás, R. y Monreal, M. (2006). Zaragoza: Aragoiko Gizarte Zerbitzu eta Familia Sailsa.

Adin gomendatua: 6-12 urte.

Gida horren bidez, urritasuna landu nahi da Lehen Hezkuntzako ikastetxeetan.

Alejandro no se ríe. Gómez, A. (1988). Madril: Anaya.

Adin gomendatua: 9-11 urte.

Alejandro adimen urritasuna duen haur bat da. Betaurrekoak daramatza eta ez du inoiz barrerik egiten. Ume talde bat ahalegindu egiten da Alejandrok barre egin dezan.

Haced sitio a mi hermano. Herrera, J.I. (1990).

Bartzelona: Noguer.

Adin gomendatua: 9-11 urte.

Ivanek anaia Diego gorroto du autismoa duelako, eta ez du onartzen arreta handiagoa behar izatea.

Una hermana como Danny. Krenzer, R. (2001). Madril:

Ediciones Rialp.

Adin gomendatua: 9-11 urte.

Oliverrek arreba biziki maite arren, ez du nahi ikastetxean jakiterik urritasuna duela

Cuando las piedras todavía eran pájaros. Lembcke, M.

(1999). Salamanca: Lóguez Edizioak.

Adin gomendatua: 11 urtetik gora.

Pekkek ez daki nola den pertsona inteligentea izatea, baina badaki zer den maitatzea.

El rey con orejas de caballo. Maddern, E. (2003). Bartzelona: Blume.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Marcos erregeak zaldi belarriak ditu, baina inork ez daki ezer bizarginak izan ezik. Erregeak bere berezitasun horrekin bizi izaten eta onartzen ikasten du.

El calcetín del revés. Mataix, L. (2006). Madrid: Bruño.

Adin gomendatua: 9-11 urte.

Bizi diren munduarekin zerikusia duten pertsonaiak deskribatzen ditu Amadeok modu dibertigarrian. Pertsonaia horien artean, Constanza arreba dago; "azkarra" ez dela dio.

Los niños tontos. Matute, A.M. (2000).

l Media Vaca argitaletxea.

Adin gomendatua: 8 urtetik gora.

Haurtzaroari buruzko liburu bat da, eta 21 istorio ditu.

Ori FEAPSek, Valentziako Erkidegoak eta Andana Ediciones-ek sorturiko bilduma da. *Ori adimen urritasuna duen zortzi urteko haur bat da.*

Hona hemen Vicent Josep Escartik idatziriko liburuak:

“**Ori y su mascota**”, 2004

“**Ori va de campamento**”, 2005

“**Ori y su hermana**”, 2006

Adin gomendatua: 6-12 urte.

Interneteko orrialde hauetan zenbait proposamen didaktiko eskaintzen dizkigu:

<http://www.andana.net/andana.php?leng=cas&seccion=desc>

<http://www.feapscv.org/web/pdf/propuestas-didacticas.pdf>

María Caracolito. Pescador, P. (2008). Ciudad Real: Down

sindromearen Elkartea.

Edad recomendada: A partir de 6 años.

Idazle argentinar horrek liburu hori aurkezten digu. Down sindromea duen neskatxa baten abenturak kontatzen ditu.

Papel en blanco. Prestifilippo, P. (2001). Bartzelona: Edebé.

Adin gomendatua: 6 urtetik gora.

Haur bat ez zen besteak modukoa. Neskek “tentel” deitzen zioten eta mutilek “lelo”.

Mi hermana es un poco bruja. Puerto, C. (2005). Zaragoza: Edelvives.

Edelvives.

Adin gomendatua: 9 urtetik gora.

Harekin bizi den norbaiti buruzko idazlan bat egiteko agindu dio irakasleak Luisari, eta abizpa aukeratu du.

Ondoko orrian, irakurketa-gida bat jaitsi daiteke:

<http://www.edelvives.com/catalogo/guias/95204.pdf>

Ana y el aliso. Rayó, M. (1998). Bartzelona: Edebé.

Adin gomendatua: 9-11 urte.

Ana animaliekin, landareekin, etab. hitz egiten duen haur bat da, eta harremanetan sartzen da haltz batekin.

La sonrisa de Carlos. Sabaté i Rodié, T. (2002).

Bartzelona: Salvatella.

Adin gomendatua: 6 urtetik gora.

Carlos Down sindromea duen haur bat da, eta baliabide egokiak izanda, ikasten ondo pasatzen du.

Un cuervo diferente. Schreiber Wicke, E. (1995). Bartzelona: Juventud argitaletxea.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Kolore anitzeko erroi bat obartu zen inguruan zituen erroiak harengandik urruntzen zirela.

No todas las vacas son iguales. Ventura, A. (1999). Caracas. Camelia Edizioak.

Adin gomendatua: 6-8 urte.

Ezaugarri desberdinak dituzten behiak erakusten dizkigute.

Hau eskola bada ni tigrea naiz. Viza, M. (2001). Donostia:

Elkar-Txalupa. Itzultzailea. Joxantonio Ormazabal

Adin gomendatua: 9 urtetik gora.

Carlosek ikusten duenez, ikasle guztiek izan behar dute berdinak irakaslearentzat

